

15 TEMMUZ SONRASINDA DEVLET YENİDEN İNŞA EDİLİRKEN YAPILABİLECEKLER-YAPABİLECEKLERİMİZ

Yüksel AKKAYA*, Metin ÇULHAOĞLU*, Özgür MÜTFÜOĞLU*, Cem SOMEL*,
TTB-MK Üyeleri**, Toplum ve Hekim Hakem Kurulu Üyeleri***

Özet: Haftanın son çalışma günü, 15 Temmuz 2016, akşam saatlerinde başlayan asker kalkışması darbeye dönüşmeden engellendi. Hükümet, birkaç gün sonra bütün ülkede olağan üstü hal ilân edip, kanun hükmünde kararname çıkartma yetkisini de alıp, olağan olan her şeyi -hukuku- özgürlükleri-hakları- dondurdu. Bir yandan darbe girişimi ile suçlananlara yönelik tasfiye yürütülürken, eş zamanlı olarak sol başta olmak üzere bütün muhalefet odaklarının tasfiyesine yönelik kamudan çıkartma, açığa alma, tutuklama, kapatma, kayyum atama vb. uygulamalarla birlikte, devletin yeniden inşasına ve bazı sermaye alanlarının yandaş patronlara aktarılmasına yönelik düzenlemeleri gerçekleştirdi. Bu işlemler hâlâ devam ediyor. Toplum ve Hekim Dergisi Hakem ve Danışma Kurulları bir araya gelip bu durumu ve yapılabilecekleri değerlendirdi.

Anahtar sözcükler: Yuvarlak masa, 15 Temmuz 2016, ne yapabiliriz.

What Can Be Done, What Can We Do After July 15 As The State Is Being Reconstructed?

Abstract: Military attempt started at evening hours on July 15, 2016, the last working day of the week, has been defeated without turning into a coup. After a few days, the government suspended everything ordinary - law-freedoms-rights- by declaring a state of emergency in whole country and taking the authority to issue legislative decrees. While the elimination of those accused of the coup attempt was being carried out, concurrent practices towards liquidation of all opposition groups, particularly political leftists, such as suspension or dismissal from public institutions, arrests, closure of the associations and appointments of the trustees took place and besides, the arrangements for reconstruction of the state were made and the transfer of certain funds to pro-government businessmen was performed. Those practices are still continuing. The Review and Advisory Boards of Community and Society Journal convened and assessed this situation and what could be done.

Key words: round table, July 15, 2016, what can we do

Onur HAMZAOĞLU: Başlıyoruz, hepimiz hoş geldiniz. Aydın ağabeyi bekliyorduk; ancak, katılmasının zorunlu olduğu bir il dışı işi çıkmış ve haber de verememiş. Az önce öğrenmiş olduğumuza göre, katılmayacak. Artık hepimizin bildiği gibi, yuvarlak masa toplantılarımız Toplum ve Hekim dergisinin aynı zamanda bir makale yazma oturumudur. Yuvarlak masa toplantılarımızı genel anlamda siyaseten dünyada ve Türkiye’de durum ne, nasıl okumalıyız ve bundan örgütümüze, kendimize ne gibi dersler çıkarmalıyız sorularına yanıt arayan analiz süreçleri olarak tanımlamak da mümkün.

Yuvarlak masa toplantılarımızın ilkini “Kamuculuk mu? Devletçilik mi?” başlığı altında, 2001 yılında gerçekleştirmiştik. Anımsıyorum, anahtar sunumu İşaya Üşür hoca yapmış, ben de yine toplantıyı yürütmüştüm. Bazı yıllarda yapamadık.

Sekizincisini 2013 yılının Şubat ayında gerçekleştirdik. Dokuzuncusunu ise geçtiğimiz yıl, 2015’in son ayında yapabildik. Söz konusu dokuzuncu yuvarlak masa toplantımızı 10 Ekim 2015, Cumartesi günü yapmayı planlamıştık. Ancak Cumhuriyet tarihimizin en büyük katliamına denk geldiği için toplanmış olmamıza rağmen gerçekleştiremedik. Kamuoyunun neredeyse bir yıldır, kendini patlatan iki kişi dışında herhangi bir bilgiye sahip olamadığı için devlet destekli ya da en azından gördüklerine müdahale etmemiş oldukları ile ilgili görüşlerimizin ağırlık kazandığı bu katliam nedeniyle toplantımızı iki ay sonra, 12 Aralık’ta yapabildik. En son gerçekleştirdiğimiz bu yuvarlak masa toplantımız, Türkiye’nin yakın gelecekteki sorun alanları ve çözümleri başlığında idi.

Bugün (24 Eylül) yuvarlak masa toplantılarımızın onuncusunu gerçekleştireceğiz. Başlığımız, “15 Temmuz

*Danışma Kurulu üyesi

**Taner GÖREN, Selma GÜNGÖR, Raşit TÜKEL

***Hande ARPAT, Harun BALCIOĞLU, Eriş BİLALOĞLU, Murat CİVANER, Onur HAMZAOĞLU, Osman ÖZTÜRK, Cegergun POLAT, Hakan TÜZÜN, Yavuz ÜÇKUYU, Cavit Işık YAVUZ, Halis YERLİKAYA, Eftal YILDIRIM, Bülent N. YILMAZ

2016 sonrasında devlet yeniden inşa edilirken yapılabilecekler-yapabileceklerimiz". Format olarak öncelikle danışma kurulu üyelerimizden bir kişi konu hakkında daha önceden hazırlamış olduğu anahtar sunumunu bizlerle paylaşıyor. Sonrasında yine danışma kurulunun diğer üyeleri söz alıyor. İlk tur tamamlandığında, söz yeniden ilk sunum yapan danışma kurulu üyemize geliyor ve yeniden aynı sırayla ikinci sözlerini alıyor. Böylece, danışma kurulu üyelerimiz yuvarlak masa başlığımız hakkında iki turda söz alarak kendi aralarında tartışmış oluyor. Sonrasında bir ara veriyoruz, ardından olağan formatımızla hakem kurulu üyelerimizin soruları ve katkıları ile süreci ikinci oturumumuzda tamamlıyoruz.

Onuncu yuvarlak masamızda bir özel durumumuz var. Bu toplantımızda konuk olarak TTB Merkez Konsey üyesi arkadaşlarımız da var. Kendilerine hoş geldiniz diyoruz. Biz 24 Temmuz 2016'da gerçekleştirdiğimiz, bundan önceki Hakem Kurulu toplantımızı yaptığımızda, 15 Temmuz 2016'da yaşananları nasıl değerlendirdiğimizi kısaca toparlamıştık. Genel anlamda 27 Mayıs ya da 12 Eylül asker darbelerinden veya 28 Şubat postmodern darbeden çok büyük farklılıkları var ki bunları birazdan paylaşacağız. Örneğin 12 Eylül'de TTB dâhil birçok demokratik kitle örgütü, siyasi partiler, TBMM kapatılmıştı. Buna karşın, bilinen ve ne kadarsa o kadar işleyen bir hukuku vardı. Günümüzde güya hepsi açık olmakla birlikte, işlevsizleştirildi. En önemlisi de işleyen bir hukuk yok. Ama 15 Temmuz, aynı zamanda öncekilerle bir benzerliğe de sahip; kalkışmanın kamuoyu ile paylaşılan bildirisi Kemalist ideoloji kapsamında kaleme alınmış.

Kalkışmanın yaşandığı gece ve takip eden ilk birkaç gün içinde 246 kişi hayatını kaybetmiş, 1.537 kişi bu olay nedeniyle yaralanmış, 8.000 asker, 1.485 polis, 689 sivil, 13.000'den fazla kişi gözaltına alınmış. Bunlardan 5.863'ü tutuklanmış, içinde 1.559'u hâkim ve savcı, 282'si rütbeli polis. Bunun dışında, o tarihlerde Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'nde toplam 358 general var, 123'ü gözaltına alınmış, bu sayı %34'e denk geliyor. Biliyorsunuz ki 20 Temmuzda olağanüstü hal ilân edildi. Ardından 23 Temmuz'da 667 sayılı ilk Kanun Hükmünde Kararname çıktı ve orada 14'ü AKP'nin 'tek parti' hükümetleri döneminde kurulmuş olan 15 vakıf üniversitesi kapatıldı. Bu üniversitelerin on binleri geçen emekçisinin akıbeti belirsizliğini koruyor. 35 hastane ile tıp ve diyaliz merkezleri kapatıldı, 934 ilkökul ve ortaokul, lise ve meslek lisesi kapatıldı. 109 öğrenci yurdu, 104 vakıf, 1.125 dernek ve 15 sendika yine

bu kararname ile kapatıldı. Ardından TSK'de, emniyette, kamuda çalışan birçok kişinin devlet görevinden çıkartılması, neredeyse bir haftalık bir süre içinde yayımlanan, 668 ve 669 sayılı KHK'lerle sağlandı. Hepimiz şaşkına döndük, bu listeler nasıl bu kadar kısa bir sürede hazırlanabiliyor diye. Şaşkınlığımız bir yönüyle halen devam ediyor; ancak, bu durum bize bir ipucu da veriyor, tüm bunlar daha öncesinden hazırlanmış diyoruz. Onun dışında yine KHK'ler eliyle TSK'de büyük değişiklikler gerçekleştirildi. Gülhane, Sağlık Bakanlığı'na devredildi. Kamu kurumları ile ilgili büyük değişiklikler var, üniversitelerden toplu tasfiyeler başladı. Üniversitelerde görevli 2.346 emekçi 672 sayılı KHK ile kamu hizmetinden çıkartıldı. Bu kişilerden 44'ü "bu suça ortak olmayacağız" metninin imzacısı, başka bir adlandırmayla "barış akademisyeni". Aynı şekilde yalnızca kamudan çıkartılma değil, görevden almalar var biliyorsunuz. Bunun da hedefinde Eğitim-Sen var. Doğuda eğitim yapılamaz illerimiz, ilçelerimiz olmak üzereydi. Onun dışında Kürt illerinde 29 belediyeye kayyum atandı. Bunlardan üçünde tüm kararların kaymakam tarafından onaylanması zorunluluğu getirilip, belediye başkanları görevlerinden alınmadan yapıldı. Kayyum atamaları dikkat çekici bir biçimde Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) belediyelerinde farklılık gösteriyor. DBP dışındaki üç belediyede (toplam 31 belediye) kayyumlar kendi partilerinden siviller olarak tercih edilirken, DBP'li belediyelerde kayyum olarak kaymakam ya da vali yardımcılarını görevlendirildi. Bunların da birkaç saat içindeki ilk icraatları bütün binayı Türk bayrakları ile donatmak oldu.

Bütün bunların yanı sıra, önemseydiğimiz ve gözden kaçırılmaması gereken bir durum daha var; 15 Temmuz'un asker ve kamu çalışanı muhatapları olarak gösterilenlere yönelik işlemler bütün hızıyla devam ederken, olayın siyasi boyutu ile ilgili herhangi bir açıklama bugüne kadar yapılmadı. Bu işin içinde siyasetçiler yok mu? En azından kalkışmayı gerçekleştirenler başarılı olabilselerdi hükümet kimlerden oluşacaktı, Cumhurbaşkanı vb. kim olacaktı, kimler bakanlıklarda bürokrat olarak görevlendirilecekti, merkez bankası dâhil, bağımsız kuruluşların yöneticileri kim olacaktı? Hiçbirinin yanıtı hâlâ yok.

Hemen her hafta sayılar değişiyor olmakla birlikte, güncel rakamları da paylaşmak istiyorum. Kamu emekçisi 94 bin kişi açığa alındı. KHK'lerle 53.846 kişi kamu hizmetinden çıkartıldı. Bu sayı hâkim ve savcılarla birlikte 59.841 oldu. Kırk binden fazla kişi gözaltına alındı, dörtte üçünden fazlası, 32 bini

tutuklandı. Yüzden fazla gazeteci ve yazar tutuklandı, 660 gazetecinin sarı basın kartı, 85 gazetecinin sürekli basın kartı iptal edildi. Bir not, Başbakan Binali Yıldırım, "basın kartı sahibi yalnızca iki gazeteci var" açıklamasını bu uygulamadan sonra yaptı. Kapatılanlar arasında 3 haber ajansı, 18 televizyon kanalı, 45 gazete, 23 radyo, 15 dergi ve 29 yayınevi bulunuyor. Tahmin edildiği kadarıyla, 50 milyar TL el değiştirdi, bir banka, 210'a yakın şirket kapatıldı, 35 bine yakın çalışanın durumu belli değil.

Darbeye dönüşemeyen bir kalkışma sonrasında yerini sağlamaştırma, devleti yeniden inşa etmek hedefindeki hükümetin ve ona bakanlar kurulu toplantılarında başkanlık eden Cumhurbaşkanı'nın varlığında yaşadıklarımızın kısa özeti bunlar. Yaşananların bir karşı darbe mi meselesini konuşurken, öncesinde neler oldu, neler bitti ile birlikte şu anda yapılmakta olan sistemli faaliyetin arkasında sermayeyi görmeden tek başına bir hükümetle ilişkilendirilebilir miyiz ya da tek başına Cumhurbaşkanıyla ilişkilendirilebilir miyiz? Bugünkü bir araya gelişimizde ülke genelinde yaratılan korku dünyasında neler yapılabilir ve neler yapabiliriz sorularına yanıt aramak istiyoruz. Bu bakımdan ben başlangıçta sözü Metin Çulhaoğlu'na bırakıyorum. Buyurun Metin ağabey.

Metin ÇULHAOĞLU: Arkadaşlar hepiniz hoş geldiniz. En genel anlamda başlığı Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu durum ve yakın geleceği şeklinde koymak mümkün. Şimdi bu başlıktan hareketle birkaç şey söyleyeceğim. Türkiye'nin içinde bulunduğu duruma yakın gelecekte olabileceklere ilişkin tahminlerde bulunabiliriz, içinde bulunduğu duruma ilişkin betimlemeler yapabiliriz, gözlemlerde bulunup bu gözlemleri paylaşabiliriz. Ancak kritik bir mesele var en başta onu vurgulamakta yarar var. Bütün bunlardan hareketle yaptığımız betimlemeler, gözlemlerden hareketle Türkiye'nin söz gelimi bundan 5 yıl sonra nasıl bir çehreye sahip olacağı, nasıl bir Türkiye'de yaşayacağımıza ilişkin net bir çıkarsama yapmak mümkün değildir. Bu şöyle de yorumlanabilir elbette o sizlere kalmış, ne olup bittiğini bilmiyor da bunu kestirmek mümkün değil anlamında kaytıyor da denebilir. Ancak ben şahsen bugünkü durumdan, verilerden hareketle bir takım olasılıklardan söz etmemiz mümkün iken; Ancak bu olasılıklardan hareketle bizim karşımıza bundan 3-4 yıl sonra şöyle bir Türkiye çıkacak anlamında bir sonuca varmayı mümkün görmüyorum, bunun gerekçelerini, nedenlerini açmaya çalışacağım. Söz gelimi yakın geleceğe ilişkin olarak bir erken seçim olasılığı düşünülebilir, gündeme gelebilir. Yeni anayasa ile Türkiye'nin yeni bir çehreye kavuşacağı

şeklinde birtakım düşünceler olabilir. Kürt ulusal hareketi ile bugün var olan iktidarın yeniden çözüm masasına oturmaları gibi bir olasılıktan söz edilebilir. Yeni bir darbe teşebbüsünden bile söz edilebilir. Daha önce örneklerini yaşadığımız terör olaylarının aynı çarpıcı boyutları ile devam edebileceği söylenebilir. Bunların hepsi söylenebilir ve bunlardan hiçbirinin hakkında böyle bir şey kesinlikle gündemde değildir, böyle bir olasılık yoktur demek mümkün değildir. Ancak bunların hepsinin olabilecek şeyler olarak tespit ettikten sonra köşeleri netleşmiş, yerine oturmuş bir Türkiye çıkıyor sonucuna varamayız. Dikkat ederseniz ana eğilim olarak Türkiye'nin yakın geleceğine ilişkin saptamalarda bulunma imkânımız az ama eğer öyle diyeceksek çeşitli vukuatlar ile karşılaşabileceğimizi söylüyoruz. Şimdi bir adım daha atarak 15 Temmuz olayına gelelim. Benim kişisel kanaatim tabii çok elementer bir şey bu çok da öyle yeni bir şey söylemiyorum ama benim kişisel kanaatim sağda solda yazılıp çizilenlere, işin baştan itibaren sarayın bir kurgusu, senaryosu olduğu şeklindeki bir takım görüşlere, değerlendirmelere ben hiç katılmıyorum. Bunun doğrudan doğruya ABD destekli ama ABD'nin bir bütün olarak değil ABD içerisindeki belirli odakların desteğini almış, başarıyı hedefleyen bir darbe girişimi olduğuna ben şahsen kaniyim. Ancak bu darbe girişiminin erken haber alındığı ve belirli tedbirler alındıktan sonra bir süre gitsinler anlamında yol verildiği de benim açımdan aşağı yukarı kesin. Tabii benim için kesin diyorum, bunlar öyle meseleler öyle konular ki belki bundan 3 sene sonra belki 5 sene sonra açıklanacak belgeler, bilgiler başka şeyler gösterecek. Bunu bilemeyiz çünkü darbe dediğimiz olaylar böyledir ama benim şu anda gördüğüm kadarıyla gerçek bir darbe teşebbüsüdür ama öyle denildiği gibi saat 11 civarında işin rengi değişmemiştir, işin rengi daha önceden belli olmuştur ve bir süre darbenin yol almasına bana göre tercihli ve bilinçli olarak izin verilmiştir. Bu tartışmaya değer bir şey, tabii biraz polisiye yanları olduğu için çok fazla spekülasyon yapılabilir ama ben sadece bunu herhangi bir şeyi belirleyebileceği için, çok kritik bir belirleyen olduğu için değil arada bu da olsun, bunu da söylemiş olalım diye parantez içerisinde söylüyorum. 15 Temmuz'da Türkiye'de fiilen bir darbe gerçekleşmiştir. Yani o darbenin tarafından değil ama o darbeye muhatap olanlar tarafında fiilen de facto bir darbe gerçekleşmiştir Türkiye'de. Dolayısıyla 15 Temmuz darbesi ifadesini kullanabiliriz, ondan sonra da 16 Temmuz'dan itibaren başlayan darbe süreci demek bana göre bir sakınca yoktur. Belirsizlik diyoruz ya, önümüzdeki dönemi çok net olarak görmek mümkün değil diyoruz ya madem darbe ile

karşı karşıyayız diyoruz, yalnızca 15 Temmuz değil daha sonra da ilerleyen süreçle ilgili ben bir karşılaştırma önerisi yapacağım. Türkiye’de 3 tane daha önceki darbe olayına atıfta bulunalım, o darbelerde neler öngörülebiliyordu, neler kestirilebiliyordu onlara bakalım ve bir karşılaştırma ile birlikte bugün neden net konuşmıyoruz, daha önceki darbelerde olduğu kadar net konuşmamamızın sebeplerini araştıralım. Şimdi arkadaşlar 27 Mayıs’a, 12 Mart ve 12 Eylül, 12 Mart’ta asker tam anlamıyla idareye el koymadı, hükümeti devirdi şudur, budur ama onu da darbe olarak değerlendirelim. 27 Mayıs’a kısaca değinerek başlayalım, 27 Mayıs’ın hemen öncesinde ve 27 Mayıs’ın hemen sonrasında Milli Birlik Komitesi’nin yayınladığı bildirimlerle sıradan bir insan bile, çok fazla siyasi derinliği olmayan bir insan bile Türkiye’nin o darbe ile Kemalist bir restorasyon yaşayacağını öngörebilirdi. Yani 27 Mayıs’ı izleyen günlerde yapılanlardan, açıklamalardan hareketle Türkiye’de Demokrat Parti’nin kendi öncesine ilişkin tahribat girişimlerini telafi edecek ve aynen 1930’lar olmasa bile Kemalist ideoloji ile birlikte bir de 1930’lardaki devletçiliğin, o zamana, yani 1960’lara adapte edilmiş, adına sosyal devlet denilen bir versiyonunu uygulayacağı aşağı yukarı kesindi, insanlar bunu öngörebilirlerdi. 1961 Anayasası ile Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulması ile sizlerin de çok iyi bileceği sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi ile Nusret Hoca o zaman müsteşar mıydı?

Onur HAMZAOĞLU: Ondan sonra oldu.

Metin ÇULHAOĞLU: Yani o olaylarla Türkiye’nin bir tür batıdaki refah devletini kendisine sosyal devlet diye adapte edeceği bir Türkiye vizyonu olduğunu hemen hemen herkes söyleyebilirdi, bu anlamda bir belirsizlik yoktu. Bakın Talat Aydemir darbe teşebbüsleri belirsizlik değildir, Türkiye’nin çehresi anlamında konuşuyorum. İkincisi 12 Mart çok ilginçtir, 12 Martı bana göre en iyi simgeleyen sözlerden bir tanesi o zaman Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç’ın ünlü sözüdür; “Türkiye’de sosyal gelişme, ekonomik gelişmeyi aştı”. Yani adam diyor ki; işçi şunu istiyor, köylü bunu istiyor, halkın talepleri yükseliyor ama Türkiye ekonomisi bunları karşılayacak durumda değil. Bu bir teşebbüstü, bunu bir kenara koyalım. Ekonomik gelişmeyi aşan sosyal gelişmeyi önlemeye yönelik bir teşebbüstü. Ancak en başarısız darbe bana kalırsa 12 Mart darbesidir. Çünkü yükselen toplumsal muhalefeti, yükselen dinamiğin gazını almadan, kökünü kurutmadan bir inkıtaya uğrattı. O inkıttadan sonra örneğin Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edilmeleri,

Kızıldere olayları, ona yönelik olarak halkta doğan tepkiler ve belki de gözden kaçır ama 1972 yılında üstelik Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edildiği günlerde Cumhuriyet Halk Partisi’nde ciddi bir değişim olması ve İsmet İnönü’nün “Ya ben ya Bülent” demek zorunda kalması, o zamanki Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Kamil Kırkoğlu’nun İsmet İnönü’ye; “Biz senin kapıkulun değiliz” demesi ve yapılan kurultayda İsmet İnönü’nün kaybetmesi ve malum Kemal Satır tayfası ile CHP’den çekilmesi 1970’li yıllarda 12 Mart’ın durdurulmaya teşebbüs ettiği bir dalganın süreceğinin göstergesiydi. Yani şunu anlatmaya çalışıyorum, 12 Mart sonrası 1-2 yıl içerisinde sıradan bir insan, öyle çok derin siyasi tefekküre sahip olması gerekmez, bundan sonra Türkiye’yi önümüzdeki dönemde ciddi toplumsal mücadeleler, ciddi sınıf mücadeleleri, ciddi siyasal bir konfrontasyon süreci bekliyor diye kestirebilirdi, öngörebilirdi, böyle bir Türkiye vizyonuna sahip olabilirdi. 12 Eylül gelelim, 12 Eylül dediğimizde 1983 yılı sonlarında, yine tekrar ediyorum aynı tabiri kullanacağım, sıradan bir insan 24 Ocak 1980 kararlarıyla 1983 seçimlerini Turgut Özal’ın Anavatan Partisi’nin kazanmasını birleştirdiği zaman Türkiye’nin ondan sonraki dönemine ilişkin net bir vizyon elde edebilirdi. Türkiye dünya kapitalizmi ile daha fazla bütünleşmeye gidiyor diyebilirdi. Türkiye’de özelleştirmeler furyası bağlamında böyle bir yere gidiyor diyerek vizyon sahibi olabilirdi. Bu üç olayda, ben bunları retrospektif olarak söylemiyorum, yani şunu dememenizi rica ediyorum, bugünden geriye doğru baktığımızda gerçekten böyleydi. Ben 27 Mayıs’ta 13 yaşındaydım ama aşağı yukarı sezgilerim vardı. 12 Mart’ı yaşadım, 12 Eylül’ü yaşadım. İnsanlarda Türkiye şöyle bir şekil alacak şekilde kurgular mevcuttu. Ancak bugün böyle bir kurgu yok diyorum ben, dediğim gibi pek çok kestirimde bulunabiliriz, birçok tahminde bulunabiliriz ama Türkiye şuraya doğru gidiyor, 5 yıl sonra burada olacak deme imkânımız yok. Şimdi niye böyle oldu? Daha önceki üç darbe olayında farklı bir durumla karşı karşıyayız bugün ise daha farklı bir durum var dedim. Ben bugünkü durumun farklı olmasını başka bir dünyada ve başka bir Türkiye’de yaşıyor olmamıza bağlıyorum. Neden, hangi açılardan başka bir dünya ve Türkiye? Bunun Türkiye kısmını 6 başlıkta özetlemeye çalışacağım. Bir kere 12 Eylül darbesinde iki kutuplu dünya sistemi vardı, dünya sosyalist sistemi ve kapitalist sistem. 1990’dan sonra sosyalist sistemin kalkması sonucunda pek çok şey buna bağlıdır. Daha şimdiden neden durum farklı diyerek gerekçe olarak sunacağım altı saptama, son tahlilde, bu iki

kutuplu dünya sisteminin sona ermesi ile bağlantılıdır. Birincisi, Türkiye’de sınıf dinamiği aşırı şekilde körelmiştir, bunu net olarak görmemiz lazım. Ne anlam taşıyor sınıf dinamiğinin körleşmesi? 1960’ların başında Türkiye’de Saraçhane mitingi ile Türkiye’de daha önce görülmemiş bir sınıf dinamiği vardı, daha sonra 1960’lı yılların grevlerini vs. biliyorsunuz. 1970’li yılları biliyorsunuz, bunlar sınıf dinamiğidir. Burada belki daha önce duymuşsunuzdur benden ama bir noktanın özellikle altını çizmek istiyorum, ben sınıf mücadelesi ile sınıf hareketi arasında bir ayrım çiziyorum. Sınıf mücadelesi her daim vardır yani sınıf adına ortalıkta yaprak kımıldamasa bile sınıf mücadelesi sürmektedir. Ben sınıf hareketi ve dinamiği derken başka bir şeyi kastediyorum. İşçi sınıfının bu ülkedeki toplumsal ve siyasal bir güç olarak gidişatı, düzen içi dinamiklerini şu ya da bu şekilde etkileyen bir güç olmasından bahsediyorum. Daha önce atıfta bulunduğum dönemlerin hepsinde bir sınıf dinamiğini görüyoruz. Yani Türkiye’deki düzen içi siyasal süreçleri içerisinde şu ya da bu ölçüde ama mutlaka etkili olan bir sınıf dinamiğinden söz ediyoruz. Bugün böyle bir dinamikten söz etmek mümkün değildir. Bu ne anlama geliyor? Bana göre sınıf dinamiğinin olması, sınıf hareketinin ve sınıf dinamiğinin belirli bir düzeye gelmesi düzen içi alternatifleri, düzen içi olumsuzlukları “contingency” sınırlayan yani olabileceklere sınır çizen bir faktördür. Sınıf dinamiği yoksa düzen pek çok kaynağa başvurabilir, pek çok alternatifi deneyebilir. Çünkü sırtında bir yumurta küfesi yoktur, böyle yaparsam sınıf ne der anlamında fazla bir yumurta küfesi yoktur. Bu bana göre önemli bir faktör, sınıf dinamiğinin olmaması Türkiye’de siyasal alandaki olumsuzlukları, yani olabilecekleri bugünden kestirilmesi pek mümkün olmayan ihtimallerin alanını genişletmektedir. İkincisi, bana göre Türkiye’de devlet ve siyasal iktidarla, egemen sınıf olarak sermaye sınıfını birer tarafa koyacak olursak, yani bir tarafa devlet ve siyasal iktidarı, diğer tarafa sermaye sınıfını koyacak olursak, burada da bana göre önemli bir değişiklik görüyoruz. Bu değişiklik şudur; artık Türkiye’de sermaye sınıfı eskisine göre çok daha güçlü olmasına, eskisine göre uluslararası ilişkilere, toplumsal ve kültürel hayata nüfuzu daha güçlü olsa dahi siyasal iktidarlar karşısındaki etkileyici, şekillendirici ve çekip çevirici özelliğini bir ölçüde yitirmiştir. Yani şunu demek istiyorum, eskiden Türkiye’deki sermaye sınıfı bugünkü duruma göre daha güçsüz olsa bile mevcut siyasal iktidarlara sınır çizebiliyordu, tüyo verebiliyordu, uyarıda bulunabiliyordu, ihtar çekebiliyordu. Bu anlamda Türkiye’de sermaye sınıfının siyasal iktidarlar ve devlet üzerindeki nüfuzu daha fazlaydı. Bugün ise sermaye çok daha

güçlü olmasına rağmen bu kez devletin ve özellikle siyasal iktidarların sermaye sınıfı üzerindeki sopası daha fazla kalınlaşmıştır. Yani düzen içi siyasal süreçlere ve buradaki çeşitlenmeye sınır çizebilecek bir başka faktör olarak eğer buna sınıf dinamiği diyebileceksak ki buna da sınıf dinamiği diyebiliriz, burada da bir körelme, eksilme olmuştur. Niye olmuştur arkadaşlar? Çünkü günümüz kapitalizminin birikim süreçlerine özgü durumlar nedeniyle siyasal iktidarların, siyasal tasarrufta bulunma yetkisine sahip olanların/kesimlerin sermaye sınıfı üzerindeki sopası kalınlaşmış, terbiye edici, hizaya getirici gücü de artmıştır. Biliyorsunuz arkadaşlar metalaşma ve sermaye birikim sürecinin bir boyutu sermayenin eskiden kendisine ait olmayan, kendi dışında kalan metalaşmamış alanlara girmesidir, bir de bir başka sermaye kesimine ait olan alanlara başka sermaye kesimlerinin girerek onu yerinden etmesidir. Marx sermaye birikim süreçlerini açıklarken birincisi sermayenin henüz el değmemiş, bakir alanlara girmesinden bahseder bir de zaten sahibi olan kapalı alanları açarak kendini oralarda var etmesi olarak bahseder. Bugünkü sermaye birikim süreçlerinde sermaye birikiminin başka alanlara girme, başkalarını yerinden etme, kendisine ait olmayan henüz metalaşmamış alanlara girme, buralara el koyma, buraları kendine mal etme olayı birikim süreçleri açısından daha fazla önem kazanmıştır ve burada doğrudan doğruya siyasal iktidarların gücüne ve tasarrufuna ihtiyaç vardır. Örneğin 1942 yılındaki Varlık Vergisi sadece şovenizm, Ermeni düşmanlığı, Rum düşmanlığı meselesi değildir. Aynı zamanda sermayenin el değiştirmesine yol açan bir şeydir. Türkiye’de sermaye kendisine ait olmayan, başkasına ait olan bir alana giriyor ve burada siyasal iktidarın ne kadar önemli olduğunu da biliyoruz. Bugüne dönecek olursak Fethullah Gülen’in el konulan mal varlıklarını bilmiyorum değeri ne kadardır, Varlık Vergisi’nde el değiştiren sermayeye göre bu miktarı bilmiyorum ben ama bugün mutlaka pek çok sermaye kesimleri okulundan sağlık kuruluşlarına kadar cemaate ait olan birikmiş sermayeye el koyma yarışı içerisinde. Burada çok büyük bir şekilde siyasal iktidarın tasarruflarına ihtiyaç duymaktadır. Üçüncü faktör halkın siyasal ölçülerinde daha önce atıfta bulunduğum dönemlere göre ciddi bir farklılaşma olmuştur. Çok fazla ayrıntıya inmeyeceğim ama daha önce de başka bir yerde kullandığım bir örneği yeniden kullanmama izin verin. Şimdi 1960 ve 1970’li yılların benim tütünümüne ispanak fiyatı veriyorlar diye kızan bir çiftçiyi düşünün, o yılların köylüsü mü çok gelişkin ya da geridir yoksa üçüncü boğaz köprüsü açıldı diye orada selfie çektiler göbek atan, belki de üst-orta sınıf doğuştan kentli mi daha

ileridir? Bakın Türkiye geriye gitmiştir anlamında anakronik bir şey söyleyemiyorum, mukayese edelim. Tütün fiyatına isyan eden, mazot fiyatına isyan eden bir köylü düşünün, bir de yeni bir boğaz köprüsü açıldı yaşasın diyen doğma büyüme kentli, orta üst sınıftan bir insan düşünün. Yani insanların siyasi kriterlerinde ciddi bir değişiklik var. Burada şöyle bir mentalite farkının altını çizmek mümkün, eskiden köylü ben sesimi çıkarırsam, ben bağırırsam, hakkımı ararsam güçlenirim mantığı mevcuttu. Bugün ise benim ülkem güçlenirse, benim ülkem başka ülkelerin üzerine basarak yükselirse bundan ben de kâr sağlarım, bunda benim de çıkarım var anlamında bir mantık giderek egemen olmaya başlamıştır üçüncü faktör olarak bunu görüyorum. Bu insanların yarın ne yapacakları, nereye yönelecekleri hiç belli olmayacağını, bugünden kestirilemeyeceğinin de altını çiziyorum. Dördüncü faktör devletin kadrosal değişimi ve dönüşümü, gerçekten son dönemlerde hız kazanmak üzere 2002 yılından bugüne, bu durumu yalnızca 15 Temmuz sonrası için söyleyemiyorum, bakanlıklarda, devletin yerleşik kurumlarında, yargıda ciddi bir kadro değişimi ve dönüşümü olmuştur. Burada sadece bildiğimiz geleneksel Kemalist, Cumhuriyetçi kadrolardan bahsetmiyorum. Yani Kemalist olmasa bile Kemalizm ile bir bağlantısı olmasa bile belirli bir Cumhuriyet duyarlılığı olan, belirli bir rasyonel düşünceye sahip, ülkenin çıkarları nerede yatıyor anlamında belirli bir duyarlılığa sahip diyebileceğimiz ve bu anlamda az çok modern diyebileceğimiz kadroların yerine bugün başka kadrolar almıştır. Daha doğrusu uzunca bir süredir devlette ciddi bir kadro değişimi, sirkülasyonu olmaktadır. Sirkülasyon derken birisi gidiyor onun yerini başkası alıyor, bu giden insanların hepsi solcudur demiyorum, bir kısmı solcu olabilir, hepsi Kemalist de demiyorum ama ortalama Cumhuriyet mantığı, ortalama modernlik ve pozitif düşünme mantığına sahip orta ve üst kadrolar değişmiştir ve onların yerine gerçekten hangi mantaliteye sahip oldukları ve neyi hedefledikleri, neye duyarlı oldukları, neyi doğru neyi yanlış gördükleri, pozitif kriterlere vurulması mümkün olmayan bir takım insanlar gelmiştir. Bu arkadaşlar, "devlet aklı" denilen şeyin düzen açısından söylenildiğinde yok olması demektir. Devlet aklının yok olması ise siyasi süreçlerdeki uçlara gidişlerin engellenmesine yarayacak bir merkezi aklın, iradenin vs. olmaması anlamına gelir. Klasiklere bakacak olursak, devlet bazen toplumun sonu belirsiz bir dalaşma içerisinde berhava olmasını engelleyecek bir takım müdahalelerde bulunur der ya klasikler, işte öyle bir mantaliteye sahip devlet aklının büyük ölçüde erozyona uğradığını söylemek mümkün. Bir

anektod olarak söyleyeyim, kendisiyle tanışmıyorum ama İlhan Kesici benim dönemimde ODTÜ öğrencisiydi, daha sonra CHP milletvekili oldu, DPT müsteşarlığı yaptı. Şöyle dediği söylenir, "Solcu diyerek herkesi attık ama iki satır rapor yazacak adam kalmadı." Ben bir yazımda kullandım onu ve kendisi beni aradı, onu reddetmedi. Dediği 1980'li yıllara ait bir olay, iki satır raporu bilmiyorum ama bugün de gerçekten aklı başında işlemler yapacak bir devlet aklının yokluğu, standart klasik devlet kadrolarının büyük ölçüde erozyona uğradığını söylemek mümkün. Beşinci faktör, 1990 öncesi dönemden farklı olarak Türkiye gibi ülkelerin dış politika bağlamında, bölge politikaları bağlamında oynayacakları alan genişlemiştir. Şunu düşünelim arkadaşlar, Türkiye'nin NATO, soğuk savaş döneminde kesin sınırları belliydi, şunu yaparsın bunu yapmazsın. Bugünkü dünya, uluslararası konjonktürde ise özellikle içinde yaşadığımız bölge söz konusu olduğunda siyasi iktidarların manevra, oynama, bağlı buldukları merkezlerin o an için normların, standartların dışına çıkarak bir takım inisiyatifleri almaları mümkün hale gelmiştir, bu da Türkiye'deki belirsizlikleri, olumsuzlukları artıran bir faktördür. Altıncı faktöre geliyoruz arkadaşlar, altıncı olması önem sırasında da altıncı olması anlamına gelmiyor yanlış anlamayın. Bu da daha önceki vermiş olduğum örneklerde gündemde olmayan yani bir realite olarak var olduğu halde siyasi plana bu ölçüde yansımamış olan Kürt ulusal hareketi var. Türkiye'de yaşanan belirsizliklerin, olumsuzlukların geleceğe ilişkin çıkarımlarda bulunma güçlüklerinin önemli kaynaklarından bir tanesidir. Burada bana göre kilit problematik şudur; devlet nezdinde, özellikle AKP iktidarı nezdinde birinci problematik ben Kürtlere rağmen, Kürtlerin problemlerini bastırarak bu sorunu kendi içimde çözerek mi güç olurum, yoksa bölgede gerçekten güç olabilmem için Kürtlerle birlikte onların sorunlarını çözerek mi hareket etmem lazım? Türkiye'de yaklaşık 5-6 yıldır siyasi iktidarlar gelgit yaşamaktadır. Bir ara bunlardan bir tanesi başat duruma gelmektedir, ben madem bölgede güç olmak istiyorum, Kürtlerle öyle ya da böyle barışmalıyım anlayışı egemen olmaktadır, o zaman çözüm masaları kurulmakta ve diyalog başlamaktadır. Bir başka anda, momentte ise ben bölgede güç olmak istiyorsam kendi içimi temizlemem lazım, kendi içimi temizlemek içinse Kürt hareketini ve ona destek olan halk unsurlarını ezmem, bastırmam lazım. Bunlar geçiş halindedir, her başat olan politika içinde diğerini de barındırır. Bugün başat olan nedir? Ezeceğiz, yok edeceğiz, mahvedeceğiz, kayyum atayacağız vs. belki yarın milletvekillerini tutuklayacağız. Ancak bu bile içinde çözüm

masasını barındırmaktadır, yeniden çözüm diyalogu vs. Bu da Türkiye’de yalnızca iç dinamiklerden ziyade uluslararası dinamikleri de köklü biçimde etkileyen önemli bir parametredir. Kürt sorununun ne olacağı, hangi boyutlara varacağı önemli bir parametredir. Şimdi arkadaşlar, bütün bu söylenenlerden ne gibi bir sonuç çıkartmamız gerekir dersiniz eğer, ben bir tek sonuç çıkartıyorum, bu size çok tatmin edici gelmeyebilir ama sanıyorum çok da boş bir şey değil, çünkü bugün başka bir şey de teyit etti bunu. Ben Türkiye’nin önümüzdeki sürecini başka bir süreç için kullanılmış olan bir kavramla “yeni normal” kavramıyla anlatılabileceğini zannediyorum. Yeni normal kavramını ben Erinç Yeldan’ın bir yazısında okudum, bu ekonomik bir kavram, daha doğrusu ekonomik süreçlerle ilgili bir kavram. Dünya kapitalizminin merkezleri diyorlar ki biz şunu hedefledik ama olmadı, o zaman şu anda olanı normal olarak görelim, yeni normal budur diyelim. Ondan sonra o yeni normal üzerinden yeni girişimlerde bulunuluyor ama o da olmayınca sonuçta ortaya çıkan durum ikinci yeni normal oluyor, böylece sürekli yeni normaller birbirini izliyor. Ben Türkiye’nin gidişatını böyle görüyorum, yani bugünkü durum yeni normaldir. Yarın mesela Kürt meselesi konusunda her iki alternatif de olsa, yani çözüm masası da kurulsa, daha şedit tedbirler de alınsa, bunlardan her biri yeni normaller olarak addedilecek. Zaten ben bunu daha önce Erinç Yeldan’dan ödünç alarak Türkiye böyle bir yere gidiyor demiştim. Bugün medyada gördüm Kemal Kılıçdaroğlu “İstikrarsızlıklar istikrar oldu bu ne biçim devlet” demiş. İstikrarsızlıkların istikrar olması demek her etapta yeni bir yeni normalin ortaya çıkması demektir. Bütün bunların ardından arkadaşlar, ben yakın geleceğe ilişkin çok net, başta da söyledim kusura bakmayın tekrar olacak, bir takım olasılıklar üzerinde durulabilir, şu ya da bu olabilir denilebilir. Ancak 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül örneklerinde olduğu gibi bizi bundan sonra şöyle bir Türkiye bekliyor, bundan 5 yıl sonra şöyle bir Türkiye’de yaşıyor olacağız anlamında net bir kestirimde bulunmak mümkün değildir. Devam edecek olursak bugünkü rejim ya da saray rejimi için iki şey söyleniyor, bunlar birbiriyle çelişkili gözüküyor ama bana göre çelişkili bir durum yok ortada, ikisi birbirini bütünlüyor, ikisi birbiriyle kategorik olarak çelişen şeyler değil. Bir görüş diyor ki AKP de artık çaresiz, yıllardır birlikte hareket ettiği müttefikinden koptu, o da el yordamıyla gidiyor ve ne yapacağını tam olarak bilmiyor, bu görüş bir yanıla doğru ama bu doğru bize AKP’nin bu el yordamıyla gidiş sonucunda mutlaka tökezleyeceği, rezil olacağı sonucunu vermemeli. AKP, el yordamıyla

gidiyor ama el yordamıyla gittiği her durumda, el yordamıyla gidiş sonucunda ulaştığı her aşamada işte bu normaldir diyor, yeni normal budur diyor ve oradan geriye gitmiyor, gitmeyecek arkadaşlar. Yani şu olabilir, burada Onur Hocam dâhil üniversitelerden ihraç edilmiş arkadaşlarım var. İleride buna benzer geri adım tasarrufları atılır mı, bilmiyorum, zannetmiyorum. Olağanüstü hal bitecek mi, bilmiyorum, zannetmiyorum. Bir takım ufak tefek rötuşlar olabilir ancak şu kesinlikle düşünülmemeli, AKP baktı ki ben el yordamıyla bodoslama gidiyorum, bu benim de başımı yiyebilir, benim de başıma dert açabilir. Ben en iyisi şu Yenikapı mutabakatına, günlerine döneyim anlamında bir geri adım atması bana göre mümkün değildir. Yani hem el yordamıyla gitmektedir hem de el yordamıyla giderken ulaştığı her noktayı bir müktesebat, kazanılmış hak ve durum saymaktadır. Peki, adını koymak için isterseniz kendimizi zorlayalım, bütün bunların sonucu dinci faşizm midir? Daha da otoriter bir rejim midir, totaliter demokrasi midir? Bunu şu anda kestirmek mümkün değildir ama şunu çok açık şekilde görmek lazım, bir noktaya kadar bunların gittiği taktirde gideceğine benziyor. Bizlerin de o zaman bugünkü Türkiye şöyle bir rejim altındadır diye adını koyarak konuşmamız mümkün olacaktır. O ne zaman gelir, hangi dönemde, hangi kırılma noktasında gelir onu bugünden kestirmek mümkün değil. Şimdi arkadaşlar ben 7 noktaya daha değinerek bitireceğim sözlerimi, bu 7 nokta bir takım olasılıklar, Türkiye’de çok konuşulan, çok gündeme getirilen, her daim medyaya yansıyan bir takım olasılıklara ilişkin. Şimdi deniyor ki Türkiye, Suriye batağına girdi, doğrudur. Türkiye, Suriye batağına girmiştir ama bazı çevrelerin yaptıkları gibi AKP’nin her türlü manevra olanağını baştan yok eden, AKP’yi geri dönülmez bir noktaya mahkum eden bir adım olarak görülmemelidir. AKP bugün yaşadığımız dönemin esneklikleri içerisinde söylediği bütün laflara, söylediği bütün iddialara rağmen rücu edebilir. İkincisi Türkiye’de özellikle bazı sol çevrelerde çok fazla revaç bulan 1905 sendromundan da kurtulmak lazım, bunu çok fazla önemsememek lazım. Neyi kastediyorum? Çok fazla söylenirdi bu eskiden, şimdi o kadar söylenmiyor ama Çarlık Rusya nasıl Japonya karşısında ciddi bir yenilgiye uğrayınca büyük tepkiler doğmuş ve 1905 Devrimi böyle ortaya çıkmıştı. Eskiden şu söylenirdi, Türkiye de Kürtler karşısında böyle bir yenilgiye uğrayacak ve her şey kökünden değişecek. Bu Suriye meselesinde de aynı durum var, Suriye’de öyle bir batağa batacaklar ki bu Türkiye’nin içine de yansiyacak ve radikal bir dönüşüm yaşayacak, buna çok fazla prim vermemek gerekir diyorum. İkincisi

yaşanan ne olursa olsun hatta Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Obama'nın görev süresinin bitmesine az kaldı ama çıkıp bağıra bağıra 15 Temmuz darbe girişiminin arkasında ben varım dese dahi Türkiye'nin ABD'den kopup başka bir yere girmesi mümkün değildir. Türkiye'nin ayarları öyledir ki herhangi bir düzen içi iktidarın Türkiye'yi radikal bir biçimde ABD ekseninden ve NATO'dan kurtarması, çıkarması mümkün değildir. Yalnız bu şu anlama da gelmiyor, öyle bir uyum bulunacak ki geçmişten her iki ülke de ders aldı bundan sonra bir balayı dönemi yaşanacak, kesinlikle bir balayı dönemi de yaşanmayacak. İtiş kakış devam edecektir ama bu durum asla bir kopmaya varmayacaktır. Yani bazı çevrelerin iddia ettikleri gibi bazı emekli paşaların söyledikleri gibi Tayyip Erdoğan bu konuda blöf de yapabilir ancak mümkün değildir böyle bir şey. Tayyip Erdoğan ve ekürisinin rejiminin dışındaki güçler buna izin vermez anlamında söylemiyorum sadece kendileri de böyle bir cüret gösteremezler, mümkün değildir. Üçüncüsü Kürt sorununda çözüm masası yeniden kurulsa, görüşmeler başlasa bile ben bu sorunda yakın vadede bir çözüm göremiyorum, yakın vade derken de önümüzdeki 4-5 yıldan bahsediyorum. Çünkü AKP müzakerecilerini kesen, onlara olur dedirten Kürt önerileri, Kürt ulusal hareketinin bütününe bana göre kabul göremez, tersi de doğrudur Kürt müzakerecilerini kesen Kürt ulusal hareketi adına görüşmelere katılan insanları kesen AKP tavizleri ya da önerileri de AKP'nin kendi tabanında ciddi infial yaratır ve ciddi bir kaynaşmaya yol açar. Dolayısıyla ben bu ortamda Kürt sorunu konusunda masa kurulsa bile yakın vadede, tekrar ediyorum yakın vade derken de 4-5 yılı kastediyorum bir çözümü mümkün görmüyorum. Ancak bakın ateşkes olabilir, bir süre ateşkesle gider ama arkadaşlar benim söylediklerimi çok karamsar bir bakış olarak değerlendirmeyin. Meseleler çok iddialı tutulmazsa iki tarafta az sayıda kart öne sürerse elbette bir "modus vivendi" vs. bulunabilir ama ben bunu kastetmiyorum. Şunun çözülmesi mümkün değildir, mesela Kürdistan coğrafyasında demokratik özerklik olacak, onlar kendi yöneticilerini seçecekler, kendi vergilerini toplayacaklar ya da Kürt coğrafyasındaki enerji santrallerinde üretilen enerjinin bedeli Kürdistan'a aktarılacak gibi bir şey olmaz, böyle bir çözüm mümkün değil. En son verdiğim örnek belki aşırı olabilir ama böyle bir çözüm olmaz derken muhatabının kabul etmesi mümkün değildir anlamında söylüyorum. Yani Türkiye üzerinde bu kadar bütünlüklü bir tasarrufta bulunma konusunda hayli iddialı ve şedit olan bir iktidarın özerklik, adem-i merkezîyetçilik yönlü, onları öngören bir takım değişikliklere cevaz

vermesini ya da tolerans göstermesini ben şahsen mümkün görmüyorum. Dördüncüsü arkadaşlar hiç mümkün görmediğim bir şey, yeni anayasa tartışmaları var ya, ben partilerin oturup etrafında tartıştıkları yeni anayasa süreci başlasa bile çok kullanılan tabirle kuvvetler ayrılığını 1961 Anayasasında yer alan bu kavramı içeren, onu muhafaza eden bir anayasa çıkma ihtimalini sıfır görüyorum. Açık söyleyeyim örneğin böyle bir tartışma denk gelirse Cumhuriyet Halk Partisi'nin de burada kuvvetler ayrılığı yok, başkanlık sistemi var diyerek kıyameti koparmayacağına da eminim. CHP içerisindeki bazı unsurlar kızabilir ama ben Türkiye yeter ki istikrara kavuşsun vs. anlamında bu kuvvetler ayrılığı meselesinin sarfınazar edilecek bir şey olarak CHP tarafından da görüleceğini aşağı yukarı eminim. Altıncı faktör, AKP'de çatlama olur mu? Arkadaşlar bu konuda bizim gibi insanların, yani bizim gibi derken şunu kastediyorum, ben bu konuda hiç olmaz desem sen AKP'nin dışındasın ve normal olarak insanların içi arı kovanı gibi, bilmiyorsun dersiniz. Mutlaka olacak desem de mutlaka senin AKP'de bir ayağın var ki biliyorsun diyeceklerdir. O nedenle bu konuda konuşmak bir hayli zor ancak bu konudaki benim kişisel kanım hangi çatlama olursa bunun AKP siyasetini, bu partinin adı AKP olur ya da olmaz ama AKP'nin temsil ettiği siyasi anlayışı Türkiye'nin siyasi tablosundan silmesi mümkün değildir. Eğer AKP berhava olursa, AKP diye bir şey ortadan kalkarsa bu bilin ki başka bir AKP'nin ortaya çıkması anlamına gelir ya da CHP'nin veya başka partilerin ben artık AKP'yim demesiyle mümkün olabilir. Yani AKP'nin temsil ettiği şeyleri düzen içerisinde Türkiye'den silecek bir siyasi dönüşümü mümkün görmüyorum ben. Şu da bir örnek olsun, bu liberaler vs. CHP zihniyeti, elitist, bürokrat, jakoben vs. ama ben şeye bir yanıt verdiklerine tanık olmadım. Elitist, ceberut, tepeden inme Cumhuriyet Halk Partisi'nde az önce başlarda anlattığım gibi 1972 yılında ciddi bir dönüşüm olabilişti, insanlar koskoca İsmet Paşa'ya bayrak açıp adamın elinden partiyi alabilmişlerdi. Ancak siz böyle bir şeyi AKP için de düşünebiliyor musunuz? AKP içerisinde adı Abdullah Gül olur, Bülent Arınç vs. olur böyle bir şeyi mümkün görebiliyor musunuz? Bana göre bu mümkün değildir, bu özel bir siyasal kültürdür. Bu gerçekten çok önemsiz bir nokta gibi gelebilir ama arkadaşlar 17-25 Aralık olayını biliyorsunuz yani diyelim ki oradaki belgelerin, ses kayıtlarının vs. istisnasız hepsinin sahte olduğu bilinse bile bir iktidar giderdi ancak 4 tane bakanın kellesinin gitmesine rağmen iktidar devam etmektedir. Dolayısıyla AKP içerisindeki çatlaklara da ben şahsen fazla bel bağlamıyorum.

Onur HAMZAOĞLU: Ekonomik kriz kaldı orada.

Metin ÇULHAOĞLU: Altıncı olarak ekonomik kriz demiştım, arkadaşlar burada da Cem Hoca var. Bu yeni normal vs. dedim ya, iktisattaki Cem Hoca bilir, diğer arkadaşlarım da bilir. İktisatta bir örümcek ağı teoremi vardır, biliyorsunuz arz ve talebin kesiştiği yerde denge oluşur. Burada özellikle arz elastikiyetinin olmadığı, az olduğu durumlarda fiyat hareketleri öyle bir dinamik yaratır ki dengeye ulaşmak yerine tam tersine dengeden uzaklaşırsınız. Yani her hareket sizi ekilibriyumdan, yani dengenin olduğu yerden daha uzaklara götürür. Ben Türkiye'deki siyasi süreçleri de bu örümcek ağı modellerindeki gibi görüyorum. Eskiden mesela Türkiye'de bir siyasal restorasyon olacak veya istikrar şurada sağlanacak, denge sağlanacak gibi Türkiye'deki her adım denge denilen şeyden, o mutasavver dengeden daha da uzaklaştıracaktır. Şimdi ekonomik kriz meselesinde ben onu bilmiyorum, o konuda laf edersem ukalalık etmiş olurum. Ekonomik kriz şöyledir, cari açık böyle olur gibi konularda söz söyleyebilecek durumda değilim. Ancak eskiden de revaçta olan bir noktayı da aklımızdan çıkarmamız lazım, günümüzde teorik olarak mümkündür. Siz bir A ülkesindeki iktidarı, rejimi vs. beğenmiyorsunuzdur ve ekonomik anlamda ipler sizin elinizdedir öyle bir hikâye yaparsınız ki pat diye ekonomik kriz patlar ve ekonomik kriz sonucunda o iktidar alabora olur. Ben uluslararası kapitalist sistemin böyle bir gücü olsa bile bunu bu yönde kullanması için, Türkiye'deki Tayyip Erdoğan iktidarını alaşağı etmek için böyle bir araca başvurmasının mümkün olduğunu düşünmüyorum. Yani ekonomik kriz başka süreçler ve dinamiklerle ortaya çıkabilir ama böyle bir tasarrufla ortaya çıkabileceğini düşünmüyorum. Yedinci faktör seçimler arkadaşlar, ben seçimler hakkında bir şey söylemek istemiyorum ama bilmiyorum bu tartışmaya açık bir meseledir. Hatta bundan sonraki somut adımlar için bizim düşüncelerimize ışık da tutabilir. Genel seçimler ayrı, o konuda konuşmayacağım ama bana göre bugünkü iktidarı 15 Temmuz darbe girişimi, ekonomik kriz vs. kadar sarsacak bir olayı ben tasavvur edebiliyorum. Yerel seçimlerde İstanbul'u ve Ankara'yı kaybetmeleri, ben bunun ciddi bir darbe olacağını varsayıyorum. Yalnızca prestij açısından değil pek çok ekonomik kaynak vs. açısından. Bunu neden söylüyorum? Olsa ne iyi olur anlamında değil açık söylemek gerekirse keşke CHP dâhil sol artı Kürt hareketi vs. özellikle İstanbul özelinde söylüyorum bunu keşke böyle bir

belediye başkanı adayı üzerinde uzlaşsalar ve bu İstanbul yönetimi AKP'nin elinden alınsa. Bu bana göre büyük bir şeydir, arkadaşlar bakın Ovacık ilçesi nüfusu ne kadardır bilmiyorum ama sanıyorum ki küçük bir şehirdir. Ben gerçekten samimice söylüyorum bunu, merhabalaştığım insanlar bile bu Ovacık olayını lanse edin, bu olay çok önemli diyorlar. Arkadaşlar, 1994'den beri Refah Partisi döneminden bu yana Ankara'da Melih Gökçek var, İstanbul'da ise Tayyip Erdoğan ve devamı geldi. Bu gerçekten reel etkisinin ötesinde çarpıcı bir etki yaratır. Dolayısıyla bence genel seçimlerden önce yerel seçimlerin önemli bir moment olabileceğini düşünüyorum. Artık gerçekten bitiriyorum arkadaşlar, geçenlerde Guy Ryder (Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Direktörü), bu uluslararası çalışma örgütü diğer Birleşmiş Milletler uluslararası kuruluşlarına göre görece emeğe daha sıcak bakan, öyle her şeye başım üstüne demeyen bir örgüttür, onun başkanı, geçenlerde bir yerde konuşma yaptı ve küreselleşme nereye varacak, nüfus dinamikleri ne olacak, adam benim bunlara bir cevabım yok ve kimsenin de olduğuna inanmıyorum diyor. Mesela onların "geleceğin çalışma dünyası" isimli bir inisiyatifleri var. Nasıl olacak sorusuna kimsenin net şekilde böyle olacak gibisinden bir cevabı olamaz diyor ancak şöyle bir şeyi vurguluyor ve bence haklı. Biz nasıl olur 5 sene sonra şöyle olursa biz ne yaparız gibisinden düşünmek yerine şekillenmesini istediğiniz, gerçekleşmesini istediğiniz dünyaya doğru bugünden hareket edelim. Bugünden o dünyanın gerçekleşmesi için bir takım işler yapalım, en yararlısı budur diyerek noktıyor sözlerini. Ben de diyorum ki 5 sene sonra şöyle bir Türkiye olursa ne yaparız acaba diye düşünmek yerine bugün bu anlatmaya çalıştığım durumda bizler ne yapabiliriz, nasıl yapabiliriz diyerek düşünürsek ve tartışsak daha yararlı olur diyorum. Dinlediğiniz için hepimize teşekkür ederim.

Onur HAMZAOĞLU: Ağabey biz teşekkür ederiz. Tabi sorumuz da tam sizin soruyla bağladığınız kısımdı ne yaparız, nasıl yapabiliriz meselesi, sanıyorum ikinci tura kalacak ama en azından 16 Temmuz'dan bu güne hangi koşullardan geçtik.

Metin ÇULHAOĞLU: Tabi ben şeyi de söyleyeyim arkadaşlar, ben ne yapılması hakkında da elbette bir şeyler söyleyebilirdim ama bana göre böyle sunuşlarda durum şudur demek daha şık olur. Yarım saat durum şudur dedikten sonra yarım saat de şunu yapmalıyız demek pek o kadar şık gelmiyor bana, bunu tartışarak halledelim.

Onur HAMZAOĞLU: Tamam, teşekkür ederiz. Biz dolayısıyla hem koşullarımızı hem de yakın gelecek dediğimiz 3-4 yıl içerisinde ne gibi olasılıklar var, onu dinlemiş olduk. Şimdi eğer Cem hocam uygun görürseniz sizle devam edebilir miyiz?

Cem SOMEL: Değerli arkadaşlarım, cümleten saygılarımı sunuyorum. Metin Çulhaoğlu Hocamızın değindiği bir noktadan hareket edeceğim. Günümüzde çevre ülke devletlerinin bu kelimeleri kullanmasa bile dış siyasette manevra sahalarının genişlediği manasında bir söylemde bulundu. 1970'li yıllardan bu yana kapitalist dünya sisteminde merkez ülke üretiminin, dünya üretimi içerisindeki payının tedricen azalması, sanayi üretiminin merkez ülke firmaları eliyle küreselleşmesi, yani çevre ülkelere kaydırılması sonucunda bugün Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Avrupa Birliği ülkelerinin dünya hasılasındaki payı giderek azalıyor. Dünya hasılasının sanıyorum %60'dan fazlası bu yüksek gelirli OECD ülkeleri tarafından üretilmekle beraber tedricen bu payda bir azalma var. Bilhassa Doğu Asya'daki üretim artışı bu dengeyi yavaş yavaş değiştiriyor ve buna paralel olarak da merkez ülke devletleri artık dünya ekonomisini G7 toplantıları ile yönlendiremeyeceklerini anlayarak G20 denilen bir örgütlenme ile dünya ekonomisinin sorunlarını tartışmanın sorumluluğunu başka ülkelerle paylaşmaya gittiler ve Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı da bu dönemde ortaya çıktı. Parti olarak ortaya çıktı ve iktidara geldi, 2002 ile 2007 yılları arasında normal addedilebilecek bir oranda büyüyen bir dünya ekonomisi, yani sermaye birikimi sürecinden de yararlandı. Fakat bu Adalet ve Kalkınma Partisi'nin şöyle bir sorunu var, bu eline geçen, dış siyasette inisiyatif kullanma özgürlüğünün ve gücünün bir yerde ülke içinde toplumsal uzlaşmaya da bağlı olduğunun pek farkında değil. Çünkü şöyle kabaca bir kural olduğunu söyleyebiliriz, bir devleti yöneten iktidarın ayakta kalmasının, siyasi bekasının iki kaynağı vardır. Ya devletler sistemi içerisinde destek görür ya da kendi ülkesinde toplumun desteği ile ayakta durur. Eğer bunlardan birine yaslanır ise o zaman ötekisine karşı sertleşebilir ve ötekisine karşı bir mücadele yürütebilir. Mesela bir devlet yabancı devletlerden silah yardımı, iktisadi yardım alıyorsa o zaman halkının taleplerini duymazlıktan gelebilir. Yahut toplum içinde güçlü bir mutabakat ve destek sağlayabiliyor ise o zaman sistemin merkez devletlerine aykırı politikalar izleyebilir. Fakat bunun ikisini birden yapmak yani ülke içindeki muhalifleri kaba yöntemlerle ezmeye çalışmak, aynı zamanda sistemin merkez devletlerinin onaylamadığı politikalar uygulamak riskli bir iştir. Fakat Adalet ve

Kalkınma Partisi bu riskli işi yapageldi. Ne şekilde? Mesela ateşkes ve Oslo müzakereleri dönemini hariç tutarsak, bir kere Kürt sorununu demokratik bir şekilde çözmeye yanaşmıyor. Şu anda Anayasa görüşmelerinde Kürtleri temsil eden bir parti yok. İkinci Suriye politikası genel olarak Türkiye'deki ve dünyadaki Kürt halkının özlemlerine tamamen ters gidiyor, dolayısıyla bir kere Kürtlerle uzlaşmıyor. Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin temsil ettiği değerleri çok fazla paylaşmayan toplum kesimlerini de rencide etmekten çekinmiyor. Dolayısıyla Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ülke içinde uzlaşma, değişik muhalif gruplarla anlaşma, köprü kurma yönünde kabiliyetinin olduğu söylenemez. Adalet ve Kalkınma Partisi az önce Metin Hocamın da değindiği gibi yurt dışındaki politikaları ile ülke içerisinde sempati toplamaya çalışıyor. Belki bir ölçüde sağlıyordur ama ben bu durumdan pek emin değilim. İşte güçlü Türkiye ABD'ye karşı çıkıyor, bu sebeple iktidarı desteklemek gerektiği propagandasının ben çok etkili olduğunu sanmıyorum. Ülke içerisinde yarattığı çatlaklar ve fay hatları nedeniyle zaten 15 Temmuz hadisesi de olabildi ama Metin Hoca'nın da dediği gibi bunun esas itibarıyla Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış siyasetinden memnun olmayan Amerika Birleşik Devletleri'nin desteğinin çok önemli olduğu bir hamle olduğu kanısındayım. 17-25 Aralık hadiselerinin gerisinde Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin kasıtlı görmezden gelmesiyle, Amerika'nın, merkez ülkelerin İran'a uyguladığı dış ödemeler, finansal ambargoyu ihlal etmesinin önemli olduğu kanaatindeyim. Dolayısıyla 17-25 Aralık hadisesi Türkiye toplumunda yolsuzlukların çıkarıldığı bir hadise olarak yansıdı fakat ülkeler arasındaki ilişkileri düşünecek olursak o hadise esas itibarıyla Türkiye'nin İran'a uygulanan ambargoyu delme çabasının sonlandırılmasıydı. Bu açıdan bakacak olursak Amerika Birleşik Devletleri açısından Türkiye'nin İran politikasına tam uymaması ve hatta bir ara Brezilya ile birlikte arabuluculuğa soyunması Amerika Birleşik Devletleri açısından Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarını gözden çıkarılabilir hale getirdi ve bir çelme takmak üzere bacaklarını şöyle bir uzattılar. Ancak Adalet ve Kalkınma Partisi birçok başka dinamiğin de etkisiyle bu çelmeden kurtuldu ve düşmedi. Şimdi Adalet ve Kalkınma Partisi'nin bir zaafı daha var, düvel-i muazzama tavır göstermek ve bağımsız politika uygulamada aslında kendisine kambur teşkil eden bir dış borç sorunu var ve sanki Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı bunun farkında değilmiş gibi davranıyor. Çünkü bu sabah internet sitelerinde Cumhurbaşkanı'nın kredi değerlendirme kuruluşlarının notumuzun düşürülmesi bizi korkutmaz diyerek demeç verdiğini gördüm. Oysa

arkadaşlar Türkiye'nin bir dış borç sorunu var, bu borcun bir kısmı çok kısa vadeli, çok likit. Dolayısıyla Türkiye yıllardır dış ticaret açıklarını son derece likit borçlanma ile idare ediyor, buna bağlı olarak her an bir döviz ve dış borç krizi çıkması ihtimali mevcut. Merkez Bankası'nın sitesinde uluslararası yatırım pozisyonu diye bir tablo var, en son veriler itibarıyla 2016 Temmuz verileri mevcut. Merkez Bankası'nın toplam rezerv varlıkları 120 milyar Dolar. Türkiye'de yerleşik olmayanların yani yurt dışında ikamet edenlerin Türkiye'deki portföy yatırımları yani ellerinde tuttıkları hisse senedi ve tahvillerin toplamı 155 milyar Dolar. Şimdi hisse senedi, tahvil, bono satmak bildiğiniz gibi anlık bir iş, çok kolay, bu sıcak paradır. Buna eğer bankalardaki yerleşik olmayanların mevduatı da eklersek o da bir 47 milyar oluyor, bankaların kısa vadeli dış borçlarını da eklersek 17 milyar oluyor ve diğer sektörlerin kısa vadeli dış borçları 5 milyar oluyor, bu portföy yatırımlarına diğer sektörlerin kısa vadeli dış borçları ve bankaların dış borçlarını eklediğimizde toplam 223 milyar Dolar ediyor. Merkez Bankası'nın elindeki 119 milyar 718 milyon Dolarlık bir rezervi var, yani Türkiye'de bulunan kısa vadeli yabancı varlıklarının yarısı değil, dörtte biri dahi kısa sürede örneğin bir ayda çekilse Merkez Bankası'nın rezervleri tehlikeli bir biçimde azalabilir. Bu paraların Türkiye'de hangi saiklerle hangi muhakeme ile tutulduğunu tabii tespit etmek mümkün değil. Çünkü burada milyonlarca fail var, Türkiye'de para bulduran şirketler, bankalar, kişiler var. Fakat faiz oranları burada önemli rol oynuyor ve ayrıca da bu kredi değerlendirme kuruluşlarının raporlarının da belirli bir etkisi var. Fakat anlaşılan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yönetiminde Cumhurbaşkanı'nı bu konuda uyuracak kimse yok yahut varsa bile söylemedikleri anlaşılıyor. Dolayısıyla böyle bir sorun var fakat Adalet ve Kalkınma Partisi Türkiye içinde muhalifleri ile ilişkileri düzeltmeyip bilakis muhalif kesimleri sürekli yabancılaştırmasına rağmen ve dış dünyada da çok desteklenmeyen bir rejim olmasına rağmen nasıl bu kadar baki kalabildi sorusu akla geliyor. Muhtemelen buna verilebilecek en kestirme cevap Türkiye'de muhalefetin dağınlılığı, parçalanmışlığı ve ideolojik, siyasi zaafı. Bu sayede ayakta duruyorlar ama kırılğan bir durum var. Şöyle bir soru akla gelebilir, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış politikası, bu inisiyatif kullandığı mülteciler konusunda Avrupa Birliği ile pazarlık etmeye kalkıyor, vize muafiyeti için, belli ki oradan nemalanmak için Suriye'ye ağırlığını koymaya çalışıyor. Bunu yaparken Metin Hocamın da bahsettiği gibi bunu o zata mı bağlamalı, bir heyete mi bağlamalı yoksa arkasında bir sınıf menfaati mi görmeli sorusuna haddim olmayarak şöyle bir şey

söyleyeyim, bence TÜSİAD istemese bunları yapamazlar. Dolayısıyla burada burjuva sınıfının temelinde bir desteği var, dolayısıyla bu politikaların Türkiye burjuvazisinin politikaları olduğunu söyleyebilirim. Her ne kadar sermayedar sınıfın -elbette- bir takım hizipler halinde örgütlenmiş olduğunu biliyoruz. TÜSİAD bir başka grup, TOBB, MÜSİAD vb. gruplar olduğunu biliyoruz ama yine de en büyük ve güçlü grupların desteğinin olduğu kanaatindeyim. Bir sonuca varacağım, şimdi Metin Hocamın vurguladığı bir noktayı ben de vurgulamak istiyorum. Bir siyasi taktik ve hatta stratejik unsur olarak İstanbul ve Ankara, öncelikli İstanbul Belediyesi'nin Adalet ve Kalkınma Partisi kontrolünden çıkarılmasının gerçekten çok önemli bir hamle olacağı kanısındayım ve bunun için de muhalefetin birleşmesi, bu konuda bir ahenk göstermesi lazım. Ancak Türkiye'deki muhalefetin dağınlılığı denilince iki örnek vereyim, birincisi Cumhuriyet Halk Partisi yönetiminin tutarsızlığından. Türkiye'de kendisine sosyalist ve komünist diyen partilerin sayısının 14 olmasına kadar, kendisine sosyal demokrat diyen partilerin sayısının da bir hayli olmasına kadar böyle bir manzara içindeyiz, bu durumdan hareketle ne yapmak gerektiğini konuşmak lazım. Fakat esas son olarak vurgulamak istediğim şu: Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış baskılarla ya da bir iktisadi krizle ne zaman bir halk nezdinde, halkın gözünde itibar kaybedeceğini bilmiyoruz. Bu belki Kürt sorununun artık katlanılamayacak ve Kürt sorunu nedeniyle ölümlerin katlanılamayacak bir noktaya gelmesiyle olabilir veya bir döviz kriziyle olabilir, her neyse başka bir skandal ile de olabilir. Fakat önemli olan şu, halk nezdinde, Adalet ve Kalkınma Partisi'ne oy veren %20'yi çıkaralım, geriye kalan %30 düşebilecek oyları düşünecek olursak bu oylar düşmeye başladığında Türkiye'de muhalefet halka ne sunacak? Alternatif olmadığı taktirde Adalet ve Kalkınma Partisi oturduğu yerde oturur. Alternatif sunmak parti kurmak değildir, alternatif sunmak somut iktidar programı önermektir. 2001 Krizi çıktığında hatırlayacağınız Türkiye'de emekçiler esnaf ve zanaatkarları kapsayacak şekilde çıkan krize ve krizde IMF'nin rolüne epeyce bir tepki göstermişlerdi, sokak gösterileri oldu ve o dönemde emek platformu denilen pek aktif olmayan sendika ve sivil toplumlar dayanışma örgütü ön plana çıktı. Birkaç günlük çalışma ile hem bir sempozyum düzenledi hem de emek politikaları, neydi tam olarak başlığı hatırlayamıyorum ama emek politikaları diye 60 maddelik bir talepler listesi yayınlamıştı. Bu emek platformuna Türk Tabipleri Birliği dâhildi, Türkiye Mimar ve Mühendisler Odaları Birliği, Türk Dış Hekimleri Birliği, Türkiye Eczacılar Birliği, DISK, TÜRK-İŞ, Memur-Sen,

Kamu-Sen, Ziraat Odaları dâhildi. Şimdi 60 maddelik ilginç bir talep listesi ortaya çıkartıldı, böyle ormancılıktan istihdam ilişkilerine, dış ticaretten çeşitli başka toplumsal sorun alanlarına kadar tüm örgütlerin üzerinde anlaştığı 60 maddelik bir metin ortaya çıktı, fakat sahiplenmediler. Örgütler sahiplenmedi ve ayrıca Türkiye’de bunu desteklemesi gereken çevreler de sahiplenmedi. Gerçi belki hayatiyet imkanı yok idi, belki şartlar uygun değildi ama benim son olarak söyleyeceğim böyle bir kriz vukuu ihtimaline karşı bu şekilde hazırlanmak lazım. Yani muhalefet edilecek bir kriz halinde iktidarın karşısına birlikte çıkabilmek için örgütlerin bir araya gelecek kriz sonrası Türkiye’inde ortaya çıkacak iktidara yön verecek, baskı yapacak somut taleplerin tespit edilmesi lazım. Şimdi talepler denilince genel olarak aklımıza şu geliyor, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin beğenmediğimiz politikalarını ters düz etmek ve eskisini ihdas etmek. Fakat o da gerçekçi değil, Adalet ve Kalkınma Partisi Türkiye’yi bu noktaya kadar getirdi ve bu arada Türkiye bir evrim geçirdi. Dolayısıyla geleceğe bakarak düşünmek lazım, Türkiye bu dünya sistemine entegrasyona devam edecek mi, NATO’da kalmaya devam etmeli mi? Bütün bunlarda emekçilerin bir menfaati olması gerek, Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Birliği’ne üye olma politikasına devam edecek mi? Bugünden bence sivil toplum örgütlerinin, bu toplumun büyük çoğunluğunu temsil eden meslek örgütlerinin oturup bunlara alıştırmaları kadirinden bile olsa hazırlık yapmasında fayda var, teşekkür ederim.

Onur HAMZAOĞLU: Cem Somel hocam, çok teşekkür ederiz katkılarınız için. Şimdi Yüksel Akkaya’ya sözü verelim.

Yüksel AKKAYA: Ben de Metin Ağabeye sunuşu için teşekkür edip bıraktığı yerden devam etmek istiyorum. Sanıyorum 2 yıl önceki benzer bir toplantıda burada Türkiye’nin bir parça kasabalılaştığını, kentli kimliğinden uzaklaşmaya başladığını söylemiştim. Bu nedenle de seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi’nin kaybetmeyeceğini, güçlenerek çıkacağını söylemiştim. 7 Haziran belki bir istisna olabilir ama hemen arkasından gördük ki bu bir istisna değil. Dolayısıyla buradan baktığınızda toplumsal yapı, halkın tutumu açısından baktığınızda Türkiye’nin kasabalılaşması demek, aslında muhafazakârlaşması demek. Kentli refleksinden öte kendi çıkarları ile düşünmeyen daha çok duyguları ile hareket eden bir tutum olarak algılamak lazım. Bu süreç ne yazık ki derinleşerek de devam ediyor, bir taraftan kentlerde yaşayan insan sayısı nüfus artsa da biz bunu yaşayış biçimi olarak bir

kentleşme şeklinde algılayamıyoruz. Kasaba kültüründe baskın olan şeylerden bir tanesi sınıfsal, ekonomik çıkarlardan çok ihsan ve biat üzerinde bir hareket etmesidir. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin özellikle yerel seçimleri kazanarak, Refah Partisi’nden bu güne gelerek ve sıkça söz edildiği gibi Ankara ve İstanbul gibi kentlerde bunu iyi kullanması aslında kendisine geniş bir alan açmasına da yol açmıştır. Biz her ne kadar dalga geçsek de Fak-Fuk-Fon’da desek de sonuçta özellikle kadınlara yönelik tutumu, aileye ek olarak şuradan buradan kadınlara verilen ve onların kullanması için baskıda bulunan sosyal yardım sisteminde geniş bir ağ oluşturduklarını söylemek de mümkün. Buraya baktığımızda Demokrat Partisi’nin, Doğru Yol Partisi’nden, Adalet Partisi’nden ya da Anavatan Partisi’nden farklı olarak Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Kemalizm ile olan bağlarını radikal bir şekilde koparmaya çalıştığını görüyoruz. Demokrat Parti nihayetinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin içerisinde çıkmıştır, Kemalizm ile bağlarını sürdürmektedir. Devamı olarak Adalet Partisi de yine bu bağları sürdürmektedir. Anavatan Partisi belli ölçülerde uzaklaşmaya çalışsa da yine bu bağları sürdürmüştür ama bunların bir devamı olarak kabul edebileceğimiz Adalet ve Kalkınma Partisi Kemalizm ile tam bir kopuş yaşamaya çalışmaktadır diyebiliriz. Buradan baktığımızda karşımıza bir muhalif parti çıkıyor, bir muhalif parti mi yoksa destek parti mi ben bilemiyorum. Bir insan iktidarda olsa ve muhalefet lideri olarak 2 tane insan istese kendisine ya da parti istese Devlet Bahçeli ve Kemal Kılıçdaroğlu’ndan daha uygun 2 isim bulamaz diye düşünüyorum, dolayısıyla karşı da bir muhalefet de yok. Milliyetçi Hareket Partisi bir kitle partisi olmaya dönüşürken o radikal eğilimlerinden bir parça uzaklaşmış görünmekte, dolayısıyla devletle daha bütünleşme açısından Adalet ve Kalkınma Partisi’ne daha yakın durmakta. Cumhuriyet Halk Partisi’nde de bir ideolojik bunalım oluşmuş gibi gözükmekte, özellikle liberallerin sürekli bastırması sonucunda Kemalizm ile olan sıkıntısını bir türlü çözemedi. Orada mı kalmalıyız ya da değişmeli miyiz, mademki Türkiye İslami bir ülkedir, nüfusunun %99’u Müslümandır, dolayısıyla biraz biz de İslami cenaha doğru kaysak, sağa doğru kaysak oy oranımızı artırabilir miyiz diyerek iki arada bir derede kalmıştır. Dolayısıyla buradan baktığımızda böyle bir iktidarın değişmesi için elimizde çok umut verici bir şey gözüküyor. Bizim açımızdan baktığımızda eğer bir muhalefet yapacaksak, eğer bir mücadele örgütleyeceksek sözünü ettiğim bu halke erişebilir miyiz? Ben bu imza sürecinden sonra birkaç kere Kayseri’ye gittim ve otogarda birkaç saat kaldım. Her ikisinde de gördüm ki A Haber

kesintisiz çalışıyor, bir saat içerisinde aynı haber 4 kez dönüyor, o haberde de sürekli imzacılara, Onur Hoca'ya sövüp duruyorlar.

Onur HAMZAOĞLU: Bir tek bana mı?

Yüksel AKKAYA: Temsilen söylüyorum. Dolayısıyla iletişim araçları açısından baktığımızda halka, topluma erişebilmenin ve onlarla birlikte hareket edebilmenin, yönlendirebilmenin önemli araçlarından bir tanesi iletişim araçlarıdır. Buradan baktığımızda devletin de iletişim araçlarını yeniden yapılandırdığını biliyoruz, Sabah Gazetesi'nin, Atv'nin satılışı diğer medyanın oluşumu açısından. Bu açıdan baktığımızda biz solcular için yani CHP'nin yaşamış olduğu sıkıntı daha soldaki kesim için de oldukça sıkıntılı bir alan. Sınıf açısından bakacak olursak doğal olarak bir siyasal yapının içerisinde yaşadığı için Metin Ağabey çok yerinde bir tespitte bulundu. Şimdi daha garip olanı sınıfın artık sermaye karşısında değil kendisini örgütleyen sendikalara karşı mücadele etmesidir. Bursa'da "Metal Fırtına" diye bir şey yaşandı, bunlar sermaye karşıtı değil kendi sendikaları olan Türk-Metal'e karşı olan bir mücadeleydi, binlerce insan oturdu sendika ile uğraştı, dolayısıyla sınıfın örgütlendiği alanlar çürümüş alanlardır. Mesela Türk Metal Sendikası'na Bursa'daki AKP'li, MHP'li işçiler bu işverenin bir parçasıdır, uzantısıdır diyorlar. Çünkü bunlar onlarla taşeron işler yapıyorlar, oranın başka uzantılarında başka şirketler kurarak, sendikanın birçok işletmesi var, sendika yöneticilerinin birçok işletmesi var, iş birliği yapıyorlar. Oysa sendikal literatürde baskıcı ortaklıktan baskıda ortaklığa giden bir süreç var, sermaye ile sendikal örgütler, yöneticiler, sınıfı baskılamakta birlikte hareket ediyorlar. Bizim buraya ulaşma olanağımız var mı? Ne yazık ki bunun da çok sıkıntılı olduğunu görüyoruz. Kurumlar açısından baktığımızda pek çok kurumun yozlaşmış ve çürümüş olduğunu görüyoruz, dolayısıyla bunu değiştirmek de imkânsız. Bu kurumlara en son bir örnek vermek gerekirse üniversitelerden söz edebiliriz. İçinde birkaç tane iş yapabilecek insan varken onlardan da temizleyerek devlet daha büyük bir temizliğe gidiyor. Geriye en büyük ayak Kürtler kalıyor, ne yazık ki en sıkıntılı alanlarımızdan bir tanesi budur. Eğer ortaklaşa bir mücadele edeceksek, toplumsal muhalefeti örgütleyeceksek, o zaman azamide değil ama asgaride ortaklaşabildiğimiz noktalar aramamız gerekiyor ancak ne yazık ki burası çok sıkıntılı. Türkiye'nin batısındakiler laikliği, ekonomik çıkarları bir eksen olarak alırken, Türkiye'nin doğusunda yaşayanlar can güvenliğini ve kimliğini bir eksen olarak almaktadır. Dolayısıyla burada bir asgari ortaklığı bulmak da

zordur. Yani en güçlü muhaliflerden bir tanesi Kürtler olarak gözüke de sürdürdükleri mücadele açısından, bu sürece yakın, orta ve uzak vadede bakacak burada da ne yazık ki pek parlak bir durum bize sunulmuyor. Peki, nasıl bir hat örülebilir? Laik-İslami ikilem üzerinden mi bir hat oluşturulabilir ya da ussal-ussal olmayan bir kimlik üzerinden mi oluşturulabilir ve ya sınıfsal bir kimlik üzerinden mi oluşturulur? Soruyu biraz daha politize etmek gerekirse 1960'lı, 1970'li yılların meşhur sorusuyla sormak gerekirse, biraz değiştirerek söyleyelim o zaman Milli Demokratik Devrim, Sosyalist Devrim tezleri vardı. Önümüzdeki kısa, orta vadede benim çok hoşlanmadığım bir kavramdır, demokrasi kavramı, ben kapitalizmde demokrasinin var olabileceğini düşünmeyenlerdenim. Ancak yine diyelim ki öyle olsun demokrasinin çeperinin genişletildiği bir mücadele hattı mı örülmelidir ya da gerçekten radikal sosyalist, demokratik devrimi planlayan bir hat mı oluşturulmalıdır? Bu konuda kafamızın netleşmesi lazım, yani bu süreç Türkiye'de bir devrime gebe midir, değil midir? Türkiye'ye bir devrim olanağı sunar mı, sunmaz mı? Bunları da konuşmalıyız, yani özgürlüklerin alanını genişleteceksek, hakların alanını genişleteceksek ama bu seçeneği de göz ardı etmememiz gerektiğini düşünüyorum, dolayısıyla buradan bakmakta yarar var. Ancak buradan baktığımızda karşımıza başka bir şey çıkıyor, siyasal iktidar ya da Recep Tayyip Erdoğan ile özdeşleştirilim. Kendi varlığını sürdürebilmek için son 6-7 ayda gördüğümüz üzere her şeyi göze almış bir yapıdadır. Şunu çok iyi bilmektedir ki Bizans İmparatorluğu'nda, Osmanlı İmparatorluğu'nda tahttan düşenin yaşama hakkı yoktu. Sanırım önceki gün Amerika Birleşik Devletleri'nden dönerken ne kadar daha siyasette kalacağı sorulmuştu, Tanrı bana hayat bahsettiği sürece milletime hizmet etmek isterim demişti. Bu bize şunu gösteriyor ki Türkiye'yi bu yönde yapılandırarak, ölünceye kadar burada kalacak. İktidarı kaybettiği anda sonunun ne olacağını kendisi de biliyor. Bu fizikteki gibi bir etki tepki meselesidir, dolayısıyla bütün gücü ve varlığı ile kendi yerini korumaya çalışacaktır, bunu da not ederek bakmak lazım. O zaman Recep Tayyip Erdoğan karşıtlığı üzerinden ortaklaşa mücadele hattı oluşturabilir miyiz diye sorabiliriz, 7 Haziran bunun bir parça mümkün olabileceğini de gösteriyordu. Dolayısıyla hangi eksen üzerinde ortak bir mücadele hattı kuracağımıza karar vermemiz gerekiyor. Buna karar verdikten sonra ne kadar yapılabilir olduğunu kısa, orta ve uzun vadede düşünmeliyiz diye düşünüyorum ben, başka türlü biraz zor. Peki, bunu yapabilir miyiz? Ne yazık ki sol cenah açısından baktığımızda büyük bir karamsarlık, kendisine olan güvenini

kaybettiğini ve istemesini unuttuğunu görüyoruz. Yani talep etmek gibi bir sorunumuz yok, işçilerle konuştuğunuzda bir parça zam istemekten utan-dıklarını söylüyorlar. Peki, neden? Hocam, asgari ücret bu kadarken biz nasıl zam isteyelim diyorlar. Sınıfın kendisi dahi bu kadar istemekten, talep etmekten korkmuşken ne yazık ki muhalif kanada baktığımızda muhalif kanadın da istemekten ve talep etmekten korktuğunu, çekindiğini görüyoruz. Dolayısıyla bir kere istemesini bilmeliyiz, ne istiyoruz devrim mi, demokrasi mi, özgürlüklerin alanının genişletilmesi mi? Bunu güçlü bir sesle söyleyerek istemeliyiz. Kendimize olan güvenimizi kaybettik, hani Dostoyevski romanlarında der ki gardiyan, mahkumun iradesini kırmak için vardır. Bizim de gardiyanlarımız, sol cenah, muhalif cenah olarak bizim irademizi kırmışlardır. Beğenelim, beğenmeyelim Cumhuriyet mitingleri ile sokağa çıkanlar kendi güvenlerini bir parça tazelemişlerdir. Geziye çıkanlar, gezide mücadele edenler bu güveni tazelemişlerdir, 7 Haziran'dan oy kullananlar bu güveni tazelemişlerdir. Fakat 7 Hazirandan sonra gardiyan yeniden devreye girmiştir ve bu iradeyi kırmak için inanılmaz bir şiddete başvurmuştur. Dolayısıyla her halükarda güvenimizi tazelemeli, yenilemeli ve geliştirmeliyiz diye düşünüyorum. Bizim bir mücadele geleneğimiz var mı, evet var. Metin Ağabeyin söylediği gibi Saraçhane direnişinden tutun, Karel direnişine kadar, Derby işgaline kadar, 15-16 Haziran'ına kadar, 1989 bahar eylemlerine kadar var. Dolayısıyla bu açıdan baktığımızda bir mücadele birikimimiz ve geleneğimiz var. Uzun dalgaları üzerinden bakarsak Türkiye'de de uzun dalgalar halinde işçi hareketinden söz edebiliriz, mücadelesinden söz edebiliriz, birikiminden ve dinamiğinden söz edebiliriz. Dolayısıyla bu uzun dalgaları iyi yakalamak gerekir diye düşünüyorum. Belki Türkiye'nin talihsizliklerinin bir tanesi de bu uzun dalgaları iyi yakalayamamak. 1908'de yakalayamamak, 15-16 Haziran'da yakalayamamak ya da 1989'da yakalayamamak onun için buralardan bakmak önemli diye düşünüyorum. Cephe oluşturacaksa, bir cepheden söz edeceksek Fethullah Gülen örgütünün tasfiye edilmiş olması aslında bizim açımızdan bize olanak açan, olanak yaratan bir durumda. Yani ikili bir cephe yerine hem Adalet ve Kalkınma Partisi'nin olduğu hem de Fethullah Gülen örgütünün olduğu alan açısından bir tanesinin tasfiye edilmesi bizim karşıımızda mücadele edeceğimiz yapıların bir kısmının zayıflatıldığını gösteriyor. Oysa İslami gelenekten gelen bu yapıların bu kadar çürümüş olması, FETÖ dense de belli bir kesimde bir bilinç açıklığına, duyarlılığa yol açmış olabilir, eğer bir cephe oluşturacaksa

buradan da bakmamız lazım. Krizler açısından değerlendirilecek olursak özellikle konut ve inşaat sektöründe potansiyel olarak büyük bir kriz birikiminin olduğunu söylemek mümkün. Bu öyle pek diğer krizlere benzemez, gecekondularından biliyoruz evini kaybeden her şeyini kaybettiğini düşündüğünden çok daha radikal hareket edebilir, bu mücadelede çok daha radikal olarak yer alabilir. Dolayısıyla bir krizde ev alırken borçlanmış, araba alırken borçlanmış, çocuğunu okuturken borçlanmış, borçlanarak prangalanmış bu halkı yeniden prangalarından çözülmeye itebilir. Dolayısıyla bizim açımızdan fırsat olabilecek bir kriz düşüneceksek buralar bize olanaklar sunabilir diye düşünüyorum. Bende kısaca bunları söyleyip bitireyim.

Onur HAMZAOĞLU: Yüksel Akkaya'ya teşekkür ediyoruz. Sözü danışma kurulumuzun birinci turdaki son konuşmacısı olan Özgür Müftüoğlu'na veriyoruz.

Özgür MÜFTÜOĞLU: Çok teşekkür ederim, 2013 yılının Ocak ayında yine bu toplantılardan birini yapmıştık. O gün hiç öyle bir gündem yoktu ama birkaç gün sonra çözüm süreci ortaya çıktı ve Türkiye'nin bütün gündemi değişti, bizim de öngörülerimizin bir çoğu boşa düşmüş oldu. Geçtiğimiz Temmuz ayının hemen başında da Sosyal Araştırmalar Vakfı'nın bir yuvarlak masa toplantısını yaptık ve aynı durumla orada da karşılaştık, 15 Temmuz nedeniyle orada da öngörülerimizin büyük bölümü boşa çıkmış oldu. Biz burada konuşuyoruz ama Metin Hoca'nın da dediği gibi temkinli yaklaşmak durumundayız, yani "yuvarlak" konuşmakta fayda var. Dolayısıyla bir öngöründe bulunmak da bu anlamda çok kolay değil. Bu durum tıpta şöyle tarif edilse yanlış olur mu bilmiyorum, örneğin bir hastanız var ve bir gün beyin kanaması geçiriyor, bir gün kalp krizi geçiriyor, bir gün böbrek yetmezliği geçiriyor, ne yaparsınız bizim ki de toplumsal açıdan aşağı yukarı bu durum. Şimdi burada temel mesele, Metin Hoca'nın da konuşmasının sonunda söylediği gibi bir belirsizlik içerisindeyiz ama bu belirsizlik sadece Türkiye'ye has bir belirsizlik değil. Aslında kapitalist sistem bir belirsizlik içerisinde, sermaye birikimi ciddi şekilde tıkanmış ve kendisini daha önceki yollarla yürütmekten aciz bir konuma gelmiş. Dolayısıyla bu belirsizlikle beraber hem ekonomik alanda hem de siyasal alanda örneğin savaşlarla, Orta Doğu'daki çatışmalı süreçle beraber bütün bunların da bir parçası olarak kendisini bir yerden çözmeye çalışıyor. Aslında AKP için söylendiği gibi onlarda el yordamıyla bir şeyler bulmaya çalışıyor. Ben Türkiye'nin de bu sürecin bir parçası olduğunu,

bunlardan bağımsız olmadığını düşünüyorum. Dolayısıyla Türkiye'deki durumu ele alırken biraz bu süreçle de bağlantıyı kurmak gerekir herhalde. Türkiye üzerinden bakarsak darbe girişiminin hemen arkasından ünlü ekonomist Dani Rodrik, eski 1. Ordu Komutanı Çetin Doğan'ın damadı olur aynı zamanda, Türkiye'nin bundan sonraki durumu sorulduğunda en iyi ihtimal Malezya gibi olursunuz, en kötü ihtimal iç savaş olur diyor, bir iktisatçı olarak böyle bir tablo çiziyor. Gerçekten bu sürecin ne olacağı, nereye gideceği ve bizim bu esnada ne yapacağımız çok önemli, çünkü biz burada sadece bir izleyici olarak mı bulunacağız, bir filmi seyrederek gibi mi seyredeceğiz yoksa bu durumun içerisinde bir aktör olarak gidişatı değiştirecek bir takım şeyler yapacak mıyız? Bu açıdan değerlendirmek önemlidir diye düşünüyorum. Buradan baktığımız zaman özellikle AKP'nin 14 yıllık iktidarı döneminde toplumun çok kesiminin haklarını ortadan kaldıran politikalar izlediğini görüyoruz. Ancak buna rağmen defalarca seçim kazanıp, defalarca daha güçlü şekilde iktidara gelebiliyor. Bunun nedeni olarak şunu söyleyebiliriz, AKP iktidara geldiği günden bu tarafa uluslararası kapitalist sistemin temel kurallarına harfiyen ayak uyduruyor ve "başarılı" biçimde uyguluyor. Bu "başarılı" uygulamanın ödülünü de uluslararası kurumlardan ve sermayeden aldığı destekle görüyor. Bunu şöyle açıklamaya çalışayım: kapitalizmin tıkanmışlığı karşısında sadece geleneksel sömürü mekanizmasında, üretim sürecinde emeği sömürerek sermaye birikiminin artık yetersiz kaldığı koşullar içerisindeyiz. Türkiye'de de bu koşullar söz konusu ve artık yine Metin Hoca'nın söylediği, el koyarak birikim elde etme, yani sömürerek birikim elde etmeden el koyarak birikim elde etmeye, yeni meta alanları açma ve bunu da büyük ölçüde devlet eliyle yürütme gibi bir pozisyonu var. AKP'nin çılgın projeleri de işte bu el koyarak birikimi içeriyor; Cerattepe'de ya da Gezi olduğu gibi doğaya, yaşam alanlarına kısaca bütün hayatımıza el koyuyor. Onun dışında da kültürel kazanımlarımıza, zenginliklerimize, her şeye birlikte el koyuyor. Sosyal güvenlik hakkına el koyuyor, sağlık hakkına el koyuyor, bunlar da aynı zamanda birer el koymadır. Çünkü kazanılmış olan haklara birden geliyor ve ortadan kaldırıyor, buna el koydum diyor. Dolayısıyla böyle bir politika izleyen siyasi bir iktidar var karşımızda peki, bundan vaz mı geçti? Hayır, yeni süreçte bu durumu yeni dinamikleriyle birlikte güncelliyor, bana kalırsa Davutoğlu'nun yerine Binali Yıldırım'ın gelmesi dahi dikkat ederseniz oradaki politikalara devletin yapısal bir değişikliğinin, ekonomi politikalarındaki değişikliğinin bir işaretiydi. Örneğin 25 Haziran'da 65. Hükümet

Programı açıklandı ve bu programda Davutoğlu, sermayeye teşvik aktarılmasını içeren bir programdı bu, aynı zamanda insanı yaşat ki devlet yaşasın diye bir sloganla ortaya çıktı. Hemen bu günler içerisinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine sermaye yatırımları ile ilgili bir konuşmasında çok net olarak yeni devletin nasıl bir rol izlediğini gösterdi. Burada fabrikaları biz yapacağız, özel sektör işletecek, ürettiği malları da belli süreliğine yine biz alacağız. Kapitalizmde sermaye yatırım yapar, risklerini alır, zarar eder, batır ya da kâr eder, devlet ona uygun düzenlemeleri yapar. Buradaki durum, devletin kapitalist sistemdeki rolüne ilişkin tüm kuralların dahi dışındadır. Devlet burada Keynesyen devletin sosyal müdahalesinin tam tersine sermaye çıkarına yönelik bir müdahale de bulunuyor ve diyor ki sermaye merak etmesin yatırımı ben yapıp sana vereceğim, sen buradan kâr edeceksin eğer zarar edersen de zararını ben üstleneceğim. Bu Yavuz Sultan Selim, Osman Gazi gibi yeni köprülerin geçseniz de geçmeseniz de parasını devletin ödemesi gibi tıpkı yeni enerji yatırımlarında olduğu gibi Kamu Özel Ortaklığı çerçevesinde devlet bütün bu zararı yükleniyor, böylece aslında sermayeye müthiş bir kaynak aktarmış oluyor. Bu durum sosyal politikalar açısından da önemli, devlet sosyal politikalarıyla vergi alıp bunu da sosyal harcamalara dönüştürüyordu. Bu durumdan 24 Ocak kararları ve neoliberal politikalar ile vazgeçilmişti, şimdi ise hak temelinden çıkararak bir yardım mekanizmasına dönüştürdü ve kendisine himmet duyacak toplum kesimini biat edecek konuma getiriyor ve bu yardım üzerinden de kendisine bağlamış oluyor. Bunu aynı şekilde şimdi istihdam politikaları için izliyorlar, İşkur'un istihdam programları var dikkat ederseniz Migros gibi, birçok mağazaya yapıştırmışlar ve bu işyerinde İşkur'un işyerinde eğitim programı izlenmektedir diyor. Bunun anlamı şu, İşkur'a gidiyorsunuz, tabi üniversite mezunları da bunun içerisinde, çalıştığı gün kadar günlük 50 lira alıyor ve parayı tamamen devlet veriyor, sigorta primini devlet veriyor. Yani düşünebiliyor musunuz, sermayesiniz yatırım yapıyorsunuz, çalıştırdığınız işçide biz hep artı değer derdik ama tamamına el koymuş oluyor, geri kalan kısmını devlet finanse etmiş oluyor.

Yüksel AKKAYA: Onu da devlet finanse etmiyor, işveren ve işçi yapıyor işsizlik sigortası üzerinden.

Özgür MÜFTÜOĞLU: Devlet finanse ettiği zaman da genel bütçeden yani bizim ceplerimizden çıkmış oluyor. Yine bu kamudaki geçici işler vs. geçenlerde Kahramanmaraş'ta 9 aylık bir iş için insanlar sıraya

girmişti. Bütün bu işlerin geçeceği yer ise AKP ilçe büroları, eğer oraya girerseniz iş alıyorsunuz, yardım alıyorsunuz. Dolayısıyla bunun üzerinden bir ağ kurmuş vaziyette ve varlığını devam ettiriyor ama burada yine devletin yeni rolünü görüyoruz. Bunlar AKP'nin genel olarak izlemiş olduğu politikalar ve 2023 Vizyonu, Onuncu Kalkınma Planı, Ulusal İstihdam Stratejisi, Ulusal Sanayi Stratejisi gibi birçok belgede bu politikaları bizim karşımıza getirmiştir. Şimdi gelelim darbe girişimine. 15 Temmuz günü darbe girişimi oldu, 1 Ağustos günü Meclis'e AKP Türkiye Varlık Fonu Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı verdi. Biliyorsunuz bunun içerisinden önce kayyum vs uygulamalar çıkartıldı ama onun dışındaki büyük bir kısmı yasalaştı. Şimdi bu yasada neler var birkaç maddeyi hatırlatmak istiyorum. Biraz sermaye, devlet ilişkisi açısından ve 15 Temmuz sonrasındaki devlet, sermaye ilişkisi açısından da apar topar böyle bir düzenlemeyi neden yapmışlardır, neler vardır diye bakıyorum. Burada Bakanlar Kurulu'na yatırım teşviki için müthiş bir olanak, esneklik sağlıyorlar. Bakın burada neler var? Kurumlar vergisi oranını %100'e kadar indirimli uygulatma ve yatırıma katkı oranlarını %200'ü geçmemek üzere belirleme. Kısaca söylüyorum, şu an sadece en fazla yatırım teşviki alan altıncı bölge Doğu, Güneydoğu Anadolu bölgesindeki gelir vergisi stopajını tüm Türkiye'de yaygınlaştırma, gümrük vergisi muafiyetini tanıma, hazine taşınmazlarıyla ilgili 49 yıl süreyle bedelsiz irtifak hakkı tesisi veya kullanma izni verilmesine ve yatırımın tamamlanması ve öngörülen istihdamın 5 yıl sağlanması şartı ile hazine taşınmazının talep edilmesi halinde bedelsiz devredilmesine, yani kamu mallarını özel sektöre devrediyor. Yatırımcının 10 yıla kadar sigorta priminin işveren hissesinin karşılanmasına, yani sigortasını işveren yerine devlet ödeyecek. İşletme döneminde yatırıma ilişkin enerji tüketim harcamalarının %50'sine kadarının en fazla 10 yıla kadar karşılanması, yani siz üretim yaparken enerji harcayacaksınız ve o enerjinin %50'lik bedelini devlet ödüyor. Sabit yatırım tutarının finansmanında kullanılan yatırım kredisi için 10 yıla kadar faiz veya kâr payı desteği ya da hibe desteği sağlanmasına, burası yine önemli, yatırım için özel önem taşıyan belirlenen sayıda her bir nitelikli personel için 5 yılı geçmemek üzere asgari ücretin aylık brüt tutarının 20 katına kadar ücret desteği verilmesine. Yani siz bir taraftan vasıfsız işgücünün ücretini az önce söylediğim İşkur desteğiyle ödüyorsunuz bir de nitelikli doktor, mühendis gibi kişilerin ücretini asgari ücretin 20 katına kadar devlet ödüyor. Bütün bunlar üzerine Ali Koç haklı olarak bir Cumhuriyet

tarihinin hiçbir döneminde bu kadar teşvik görmedik diyor. Yani bugün aslında hükümetin uyguladığı 15 Temmuz öncesi ve sonrasında uyguladığı politika aynıdır. Ancak 15 Temmuz'un ne önemi olmuştur? Bütün bunların çok hızlı bir biçimde, darbeyi fırsata çevirerek sermayeyi de yanına alacak ve uluslararası sermayeye de bu arada göz kırpacak bir politikayı hızla gündeme getirmiştir. Aslında bir taraftan kamuda tasfiyeler yapıyor ama öbür taraftan sermayenin müthiş bir biçimde önünü açacak düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Bütün bu süreçleri izlerken diğer taraftan yaptığı şudur, karşısında olabilecek muhalefet güçleri olan TTB'nin de çok iyi bildiği sendikalar, meslek odaları, demokratik kitle örgütleri zaten son 10-12 yıldır sürekli bir baskı halindedir. Sendikaları zaten darmadağın eden bir yapı geldi ama onun karşısında meslek örgütleri ve tüm muhalefet de demokratik talepleri kırarak şekilde örgütlenmeyi zaafa uğrattak şekilde getirdi. Onun ötesinde özellikle basın, üniversite ve son olarak da eğitim üzerinden yürüyen baskıların ve bunların hepsi de sistemin ideolojik aygıtlarıdır, sistem kendini yeniden üretirken bu aygıtlar üzerinden üretir. Dolayısıyla bütün bunlara da aynı zamanda el koydu, biraz önce Yüksel'in de söylediği gibi o televizyonları seyretmekten başka bir şansı yok ve müthiş bir algı operasyonu yapıyor. Burada gerçeklikten uzaklaştırmak için toplumu bütün bu mekanizmaları kırmış durumda. Dolayısıyla burada siz üniversiteyi baskıladığınız zaman örneğin Dilovası'nda ne olduğunu bilmeyecek ya da emeğin sömürsünün nasıl olduğunu, madencilerin neden öldüklerini, iş cinayetlerinin neden olduğunu bilmeyecek insanlar. Bunu yapacak olan basını da, üniversiteyi de böylece baskı altına alıyor. Bir diğer alan da tabii ki eğitim, elbette ki boş bırakmaları mümkün değil. Böyle bir alanda da eğitim üzerinde baskılayacak çok temel ve kritik kullandıkları mesele iş güvencesidir. Bütün toplumu işsizlik ile tehdit ediyorlar. İş güvencesi olan tek kesim kamu çalışanlarıydı, şimdi işten atma ile tehdit ediyorlar. Çünkü şunu çok iyi biliyorlar, belki de tek bildikleri işçiyi işten atmak. En rahat yaptıkları şey olan işten atmanın onları çok rahat baskı altına alacağını, susturacağını çok iyi biliyorlar ve bugün de bu mekanizmayı kullanıyorlar. Bana kalırsa hem üniversitedeki hem de en son eğitim alanındaki baskılar büyük ölçüde budur. Üniversitede imza veren 1500-2000 kişiyi fiili olarak baskı altına alırken aslında arkadaki sesi çıkması muhtemel olan kesimi de susturuyor, aynı şeyi bugün eğitimde de görüyoruz. Dolayısıyla kendisini tahkim edip varlığını bu şekilde sürdürecektir bir politikayı, mekanizmayı bununla beraber

izlediğini düşünüyorum. Öneriler kısmında bu durum karşısında ne yapılması gerektiği üzerine görüşlerimi paylaşabilirim. Teşekkür ederim.

Onur HAMZAOĞLU: Çok teşekkür ederim, derseniz danışma kurulumuzun birinci turundan sonra 15 dakikalık bir ara verelim. Çayımız ve Diyarbakır burmamız var. Bu ikramlardan sonra yeniden danışma kurulu üyelerimizle ikinci tura başlayalım.

İKİNCİ OTURUM

Onur HAMZAOĞLU: İkinci oturumu açıyoruz arkadaşlar. Birinci oturumda en azından durum tespitini hakem kurulu üyelerimiz hep birlikte yapmış oldu. Yine ikinci oturumun başında biraz önceki sıralama ile hem değerlendirme ve tartışma hem de ne yapılabilir, ne yapabiliriz sorularına kısmen de olsa yanıt arama sürecine başlamış oluyoruz. Metin Çulhaoğlu ile başlıyoruz. Buyurun ağabey.

Metin ÇULHAOĞLU: Şimdi ben daha önce söylediklerime çok fazla ekleyecek bir şey bulamıyorum ama benden sonra konuşan arkadaşlarımdan söylediklerinden hareketle onları kendime göre biraz daha genişletmeye çalışarak ya da vurgulamaya çalışarak bir takım şeyler söyleyeyim. Şimdi Özgür Hoca'nın gündeme getirdiği bir mesele var, o konu gerçekten kafalarımızı netleştirmemizi gerektiren bir şey, kusura bakmayın böyle söylüyorum. Çünkü Türkiye'de solcu, ortalama AKP karşıtı insanlar şöyle bir izlenime sahiptirler, sanki dünya demokratik vs. iyi bir yerlere doğru gidiyor da Türkiye bunun tersine kürek çekiyor gibi, esasında böyle bir durum gerçekte yok. Bu nedenle Özgür Hoca'nın söyledikleri önemli, yani bugün AKP'ye ya da bu rejime atfettiğimiz pek çok şeyi o anlı şanlı batı dünyasında da görmemiz mümkün. Yani Amerika'da Donald Trump'dan tutun da Macaristan'daki, Polonya'daki, Fransa'daki liderlere kadar. Belki sadece o ünlü söz tekrarlanabilir, Tolstoy'un "Bütün mutlu aileler birbirine benzer ama her mutsuz ailenin mutsuzluğu kendisine özgüdür". Bugün dünya kapitalist sistemi bir mutsuz aileler topluluğudur ve Türkiye'nin mutsuzluğu da kendine özgüdür. Bugün eklenebilecek bir nokta daha var, illa ki komünist olması gerekmez kendini solda tanımlayan pek çok aydın, düşünür vs. kişinin sadece Türkiye'ye bakmadan Batı Avrupa ve Amerika'ya da bakarak söyledikleri şudur, gelecekte işçi sınıfı artık nedenleri, faktörleri ayırır ama sağ politikacıların söylemleri ile kendini özdeşleştiriyor. Kendi temsilini orada buluyor, bu bana

göre Türkiye için de geçerli bir durumdur. Böyle bir eğer deyim yerindeyse bir sağa kayma var ve bu Türkiye'ye özgü bir sorun değil, Türkiye dünyanın bu anlamda bir parçası. Şimdi yine devam edersek bu Kemalizm meselesi konusunda ben birkaç şey söylemek istiyorum. Yüksel'in de dediği gibi Demokrat Parti'den başlatacak olursak Türkiye'de sağ iktidarlar Kemalizm ile AKP kadar radikal bir kopuşu göze alamamışlardı. Bunun anlamı nedir? Kendi ideolojik kopuşlarının ötesinde bana göre başka bir anlama daha geliyor. Bana göre birinci olarak anlamı şudur, Türkiye'de büyük sermayenin Kemalizmin artık yapıştırıcı bir tutkal olabileceği, bu toplum için ideolojik anlamda bir tutkal işlevi görebileceğine olan inancı kalmamıştır, işlevsiz kalmaktadır. Buna cüret diyeceksek eğer AKP'nin kendi ideolojik cevvaliyetinden çok ya da onun yanı sıra Türkiye büyük sermayesinin böyle bir ideolojik tutkala eskiden olduğu gibi ihtiyaç duymamasından kaynaklanıyor. Kemalizm ile ilgili söyleyeceklerim yalnızca bu değil birkaç ek daha yapmak istiyorum, bunlar benim şahsi görüşlerimdir. Beni bu yaşımda en fazla sinirlendiren, ifrit eden olaylardan biri şudur, AKP'nin yaptığı en kabul edilemez, en galeyana getirici, en tepki çekici işlere bile Türkiye'de bu Kemalizm hortlamasıdır, Kemalizmin AKP tarafından sahiplenilmesidir diyen gerçekten ne olduklarını anlamadığım bir liberal çevre vardır. Yani ilerde Donald Trump, Mustafa Kemal okuduğundan böyle yapıyor derlerse şaşırım. Avrupa'daki bütün sağ akımların Kemalizmden kopya çektiklerini filan söyleyen bir hıyar çıkarsa gerçekten şaşırım. Ayrıca altını çizerek söylüyorum yukarıdan bir töhmet yaratmayım, ne yazık ki Kürt ulusal hareketi içerisinde de hangi musibet olursa bunu Kemalist zihniyete ya da Kemalist zihniyet kalıntısına atfeden bir eğilim vardır, buna da bana göre prim vermemek lazım. Sadece tarihe bakışta bu kadar tek yanlı, bu kadar dar bir obsesyon içerisinde olunmanın doğru olmadığını düşünüyorum. Bununla birlikte bir tahminimi söyleyeyim, bugün Abdullah Öcalan serbest bırakılrsa, rahatlıkla fikirlerini ifade etme imkânı kendisine tanınsa bu Kemalizmle hesaplaşma meselesine ciddi bir set çeker ve bana göre Türkiye'de Kemalizmin, Cumhuriyetin şu ya da bu eksiği olan bir burjuva devrimi olduğunu söyler ve burada iş kapatılır. Onun için ben sadece bu nedenle değil ama Kürt hareketinin Kemalizm konusundaki obsesyonundan kurtulması için yani sırf bu nedenle bile başka pek çok neden var ama Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılmasında büyük yarar görüyorum.

Onur HAMZAOĞLU: Bunu Kemalistlere söylüyorsunuz herhalde?

Metin ÇULHAOĞLU: Evet, evet devam etmeye çalışayım, Cem Hoca dediki, nasıl ayakta kalabiliyor bunca hikâyeye rağmen, burada önemli bir noktaya da dikkat çekti. Yanlıssam düzeltirsiniz hocam, dediki dış destek varsa bu destekle içeriye yüklenebilir ya da iç destek varsa bu destekle dışarıya caka satabilir. Orada küçük bir nüans var, Cem Hoca dediki içeride de bu kadar baskıcı olmasına rağmen dışarıya diklenebiliyor, mırın kırın edebiliyor. Doğru ama içerideki baskı, Can Dündar'a şöyle yapıyor, gazetecilere böyle yapıyor falan, şu konuda doğru Cem hocamın dediği mesela Tayyip Erdoğan gibi egosu güçlü bir adam kalkıp da Birleşmiş Milletler'de ben bugün eğer sizin huzurunuzda konuşabiliyorsam bunu darbe girişimini önleyen halkıma borçluyum dedi. Burada şeye çok önem veriyorlar, bir maddi temeli iyice abartarak şey yapıyorlar. Bakın benim arkamda ciddi bir halk desteği var hikâyesini dışarıya benim altım boş değil, zannetmeyin ki kitle desteğinden yoksunum diyerek buna önem veriyorlar. Ayrıca bana göre AKP ya da rejim iktidarı şeyi de biliyor, ben 5 tane daha Can Dündar tipli adamı içeriye atsam, 10 tane daha gazeteciyi Aslı Erdoğan'ı, Necmiye Alpay'ı içeriye alsam bakın halk beni darbeye nasıl destekledi söylemi ile bunların hepsini bastırabilirim anlamında bir özgüven duyuyor. Bunu daha sık biçimde dışarıya lanse edecek, benim arkamda ciddi bir güç var diye bahsedecek. Yoksa Tayyip Erdoğan tipindeki bir adam halkı falan boş verip aslanlar gibi dikildim karşlarına ve çil yavrusu gibi dağıldılar şeklinde bir söylem de geliştirebilirdi. Halka bu kadar atıfta bulunuyorsa, bunu böyle bir koz olarak gördüğündendir. Bir de yabancılar buna 40.000 Dolarlık soru derler, Yüksel dedi bundan sonraki mücadelemizin eksenini ne olacak? Gerçekten bundan sonra ne yapmalı anlamında tartışmaya değer bir konu. Yüksel dediki, demokrasi ekseninde mi olacak, özgürlüklerin alanının genişletilmesi ekseninde mi olacak, bir devrim ekseninde mi olacak? Şimdi ben izninizle özel bir görüşümü aktarmaya çalışacağım, hepimizin yani buradaki insanların yanı sıra burada temsil edilen örgütlere, burada olmayan örgüt, kuruluşları ve kesimleri de katarak söylüyorum. Bu kadar geniş bir kesimi ya da geniş olması istenen bir kesimi bir devrim yörüngesinde mobilize etmek, harekete geçirmek mümkün değildir, objektif olarak mümkün değildir. Bunu Yüksel'e bir yanıt olarak söylemiyorum, bana göre tarihte hep böyle olmuştur. En geniş topluluk, bizim de oluşturmamız gereken adına cephe mi dersiniz, ittifak mı dersiniz bilemem ama bu kesimin birinci şeyi biz devrim yapacağız, objektif olarak olamaz. Belki şu olur, biz Türkiye'nin demokratik bir ülke olmasını istiyoruz, artık bana

göre bayatlamış bir şeydir. Çünkü demokrasi denilen şey Yüksel'in de dediği gibi artık ne anlama geldiği iyice meçhulleşmiş, lümpenleşmiş, kimisi için adamlar yüzde bilmem kaç ile iktidardalar diye bugün olanı demokrasi olarak gösterebilecekleri bir şeyken, gerçek demokrasi, ileri demokrasi adını ne koyarsanız koyun, bana göre demokrasi değil. Başka şekilde belki biz özgür vs. bir Türkiye istiyoruz anlamında doğrudan doğruya karşılığı belki de bir devrim olmayacak bir hedef seçilir. Bana göre tabii bu benim kişisel görüşümdür, devrim ise böyle dinamik, mobilizasyon, hareket sağlandıktan sonra bunun içinden çıkarılabilecek bir şeydir. Belki fazla darıcı gibi görünebilir ama biraz şuna benzetelim isterseniz. İspanya İç Savaşı'nda Cumhuriyetçiler, Cumhuriyet için savaşıyorlardı değil mi, buna benzer bir şeyi kastediyorum. Bir noktaya daha değinip bitireyim, bu belki bir hayal olabilir, hayal olmanın ötesinde yanlış da bulabilirsiniz. Bir devrim için demiyorum arkadaşlar, herhangi bir devrimden söz etmiyorum. Türkiye'nin çehresinin, Türkiye'nin bugün dışarıya sunduğu tablonun bizler açısından ya da Türkiye'nin bugün çok daha başka yerlere gelmesini arzu eden insanlar açısından daha elverişli bir hale gelebilmesi, daha üzerine ayak basılabilecek sağlam bir zemin haline gelmesi yarın ne olur bilemem ama bugünkü verilere baktığımızda Cumhuriyet Halk Partisi'yle Kürt ulusal hareketi arasındaki belirli diyalogların artık belirli mesafelerin kapanmasını gerektirir. Ancak bu hayal olarak görülebilir, birisi diğerine bölücüler diyebilir, diğeri vay Kemalistler diyebilir bilemiyorum. Bu yerel seçim meselesini de bu nedenle gündeme getirmiştim. Söz gelimi İstanbul'da buna benzer bir şey olması önemli bir adım olur diye düşünüyorum.

Onur HAMZAOĞLU: Teşekkür ederiz. Şimdi sözü Cem Somel hocama veriyorum.

Cem SOMEL: Adımı söylerken bu sefer hata yapmadınız.

Metin ÇULHAOĞLU: Bir de Cem Eroğul diyorsun, Cem Eroğul tam Öz türkçecidir, Cem Somel ise daha Osmanlıcadır.

Cem SOMEL: 1960'lı, 1970'li yıllarda kanaatim iktisadi sömürü ortadan kalktığına diğer sömürü ve zulüm çeşitlerinin ortadan kalkacağı şeklindeydi. Zannediyorum bu dünyadaki sosyalistler arasında da yaygın bir kanaatti. Sovyetler Birliği'nde sınıflar ortadan kalktığına göre üretim araçları kamu mülkiyetine, toplumsal mülkiyete dönüştüğüne göre bu ülkede sınıf yoktur. Onun için ne kadınlara

zulmedilir ne milli bir mesele kalmıştır şeklinde bir kanaat vardır. Ancak o zamandan bu yana köprü-nün altından çok sular aktı ve anladık ki işler öyle değil. Zulmün çeşitleri var, aile içinde, sendikada, okulda, iş yerinde vs. insanlar birbirlerine değişik şekilde zulüm edebiliyorlar ve bu zulüm genel olarak iki kişi arasındaki kişisel sürtüşmeden kaynaklanacağı gibi çoğu zaman bir kimlik ayırt etme şeklinde, kimliğe dayalı, kimlik siyaseti oluyor. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kemalistleştiğini iddia edenler muhtemelen dayanakları Adalet ve Kalkınma Partisi'nde eski Cumhuriyet Halk Partisi gibi kimlik siyaseti yaptığını vurgulamaya çalışıyorlar, bu açıdan bir ortak yön buluyorlar. Ancak taraflar yer değişmiş, eskiden sözüm ona laik denilen bir kesim ve sermaye grubu diğer Anadolu sermayesi falan, kültürel yönden kendine yakın duran emekçileri ezerken şimdi burada farklı kültürel simgelerle başka bir kimlik ayırımı yapılıyor. Ancak bu kimlik siyasetini herkes yapıyor, bugün Meclis'te bir Alevi partisi, bir Türk milliyetçisi parti, bir Kürt partisi ve bir de Sünni Türk partisi olduğunu söyleyebiliriz, her birinin bir kimliği var. Türkiye toplumu neredeyse Lübnan gibi siyaset alanında kimliklere göre ayrı örgütler tarafından temsil ediliyor. Benim şahsi kanaatim aradığımız şey kimlik siyasetini reddeden bir ideoloji olmalı, yani ne arıyoruz dendiğinde iki şey ararım ben. Birincisi sosyal adaleti, toplum içindeki gelir dağılımını, refah dağılımını düzelterek, adalete kavuşturacak bir gayret ve ikincisi de kimlik ayrımcılığını ortadan kaldıran bir şey. Birincisi pozitif, ikincisi ise negatif oluyor ve bunun da bir ismi yok. Aslında günümüzde bir terminolojik sorun da çekiyoruz, çünkü bugün sosyalizm denilince birçok insanın aklına Sovyetler Birliği geliyor ve o zaman da Sovyetler Birliği sosyalist miydi, yoksa Stalin sosyalist miydi gibi tartışmalar başlıyor, bu nedenle bir terminoloji sorunumuz var. Kendimce sosyal eşitlik kavramını düşündüm, bu kavramla hem kimlik siyasetini ret hem de sosyal adalete yönelme hedeflerini bir araya getirirsek bu terimlerle belki bir yol bulabiliriz. Özgürlük kelimesine gelince ben şahsen özgürlüğü kendi gayretlerim açısından bir hedef olarak görmüyorum. Çünkü özgürlük çok geniş ve soyut bir kavram, aynı zamanda iktisadi özgürlük ile teşebbüs özgürlüğünü de içeriyor. Muhtemelen adil bir toplum kurmak isteyenler şu ya da bu özgürlüğü kısıtlamak zorunda kalacaklardır. Bence özgürlük mutlak bir fazilet değildir, aradığımız özgürlük kimlik siyasetinin ortadan kaldırılması ile gerçekleşebilir. Kimlik siyasetini ortadan kaldırmak denilince, nasıl ki sosyal adalet sömürüyü ortadan kaldırırsa aynı şekilde kimlik

siyasetini ret, tahakkümü ortadan kaldıracak. Tahakküm kelimesi ile kastettiğimiz kişilerin toplum içindeki mevkileri sayesinde başkalarına yapabildikleri maddi ya da psikolojik baskıdır. Dolayısıyla ana ve babanın çocuğa tahakkümü, müdürün memuruna tahakkümü, sendikacının üye işçiye tahakkümü dâhil olmak üzere aileden başlayarak her türlü tahakküme karşı hassasiyet kazanmış bir siyasi kültür gerekiyor, sen bana tahakküm ediyorsun denilince akan sular duracak. Burada Birleşmiş Milletler teşkilatını örnek verebilirim, hasbelkader bir hocam sayesinde Birleşmiş Milletler'e bağlı bir örgütte kısa süre sözleşmeli çalışma şansı bulmuştum. Birleşmiş Milletler'de bütün dünya milletlerinden kontenjanlarla memurlar çalışır ve orada ayrımcılık kelimesi çok ağır bir suçlamadır. Sen bana karşı ayrımcılık uyguluyorsun, cinsel ayrımcılık ya da hele ki ırk ayrımcılığı dendiğinde akan sular duruyor ve o suçlamadan herkes çekiniyor. İşte böyle bir tahakküm ve kimlik ayrımcılığına karşı bir siyasi kültüre ihtiyacımız olduğu kanısındayım ve bu yönde kafa yormak gerektiği kanaatindeyim. Maalesef insanlara kimlik siyasetine karşı çıkabilmek için farklı bir insanlar ve insanlığa güven ihtiyacı var. Çünkü egemenler, emekçileri ve toplumu kolay yönetebilmek için kimlik siyaseti uyguluyor ve toplumu kimliklere bölüyor. Fertlerin de bu kimlik siyasetinde kendilerine güven sağlama şeklinde bir kolay yol araması oluyor. Yani ben Türküm ya da Sünniyim, Aleviyim, beni bu örgütler ya da şu iktidar korur gibi bir anlayışa kapıldığında bu ona güven veriyor. Nerede durması gerektiğini söylüyor ve dolayısıyla toplumun başka kesimlerine sırtını çevirebiliyor ve toplumun başka kesimlerine yapılan zulme göz yumabiliyor. Bu nedenle insanların korunma ihtiyacı ile kimlik siyasetine sığınma ve bundan yararlanma eğilimine karşı çıkmak lazım, tabi bu da ahlaki bir sorun oluyor bir yerde.

Onur HAMZAOĞLU: Cem hocam teşekkür ederiz, Yüksel Akkaya buyurun.

Yüksel AKKAYA: Şimdi ben bıraktığım yerden devam edeyim, bu önerdiğim şeyler üzerine bir şeyler söyleyeyim. Eğer bir toplumsal muhalefet mücadelesinde bulunacaksak bunu merkezileştirip, tekleştirerek mi yapmalıyız yoksa adem-i merkeziyetçi, çoğulcu bir şekilde mi yapmalıyız ya da uygun yerlerde hangisi denk düşüyorsa ona mı başvurmalıyız? Bu önemli bir sorun, nasıl önemli bir sorun? Belki Metin Ağabeyin verdiği örnek üzerinden başlarsak eğer bu hiç yenilmez, yıkılmaz görünen iktidarı yerel seçimlerde yenilebilir göstereceksek bir

kazanıma ihtiyacımız var. Nedir bu kazanım? Dedik ki İstanbul ya da Ankara belediyelerinde yeniden bir sosyal demokrat ya da başka bir yere aktarmak veya en azından AKP'nin elinden almak. Böyle bir şey en azından umutsuz, güvensiz kalmış insanlara ciddi bir umut verir ve ivme kazandırır, buna küçük bir kazanım da diyebilirsiniz, büyük bir kazanım da diyebilirsiniz. Buradaki hattı nasıl tekleştirerek örebiliriz? Mesela İstanbul ve Ankara üzerinden baktığımızda burada çoğulculuğu reddetmeden tekleştirerek, merkezileştirerek bir mücadele hattı örebiliriz, çünkü burada dağılacak her oyun ciddi bir şeyi var. Özellikle yerel seçimler gibi bir yerde bu hat oluşturulabilir mi? Bence oluşturulabilir, dolayısıyla bir güven ve umut açısından kaldıraç olarak önemli bir işlev üstlenebilir, buna yönelik bir politika geliştirilebilir. Tek Türkiye'den söz etmiyoruz, ben zaman zaman dörde bölüyorum ama burada azaltarak ikiye böleyim yani doğusu ve batısıyla iki Türkiye var, her iki bölgenin de farklı sorumlulukları var. Dolayısıyla bir mücadele sürdürecekseniz örneğin batıda ekonomik ve sosyal ağırlıklı bir mücadele sürdürecekseniz destek buraya verilmeli ama doğuda bir mücadele sürdürecekseniz burada kimsenin ekonomik ve sosyal mücadele açısından ne yazık ki bir şeyi yok. İstese de istemesek de burada bir kimlik kişiliği ortaya çıkıyor bölgenin yıllardır yaşadığı yer üzerinden. Dolayısıyla her iki tarafta kendisinin yaşadığı sorunlara saygı duymalı, bulunduğu bölgede merkezi güçlü olan hareket neresiyse oraya destek vermelidir. Mesela İzmir'de bir sendikal mücadele varsa anadil sorununu gündeme getirmek yerine buradaki sosyal, ekonomik, siyasal haklar üzerinde durulmalı, diğer şey önem ölçüsünde geriye çekilmeli. Ancak Diyarbakır ya da Van'da bir mücadeleden söz ediyorsanız burada arkadaş maaşlarımız ne olacak dediğinizde bunun da bir karşılığı yok. Dolayısıyla her iki taraf belli mücadele hatlarını örerken bazı şeylerden feragat edebilmeli diye düşünüyorum. Yahut laiklik ulusal hattını ördüğünüz de şey yapabilmeli. Tüketim üzerinden mi, üretim üzerinden mi bir mücadele hattı sürdürmek gerekir? Üretimden kastım, üretim süreçlerindeki çalışma koşullarının iyileştirilmesi, ücretlerin iyileştirilmesi, Cem Hoca'nın da söylediği açıdan baktığımızda gelir dağılımının düzeltilmesi önemli. Ancak tüketim de yabana atılabilecek bir şey değil, borçlanma dediğimiz büyük bir pranga var. Yani yakın dönemde kredi kartlarının taksit sayısını artırdılar vs. dolayısıyla sizin daha uzun süre mahkum kalmanızı sağladılar. Dolayısıyla borcunuz varsa, işsiz kalma tehdidi ile karşı karşıya iseniz bu mücadele hattının içinde yer almıyorsunuz. Yani ikisini öncelikli olarak birbirinin önüne mi koymak gerekcek yoksa hem tüketim

sürecini borçlanma üzerinden hem de üretim sürecini geliri artırmak ve gelir dağılımını düzeltmek açısından tartışmak mı gerekir? Bence öncelikli olarak bu yenilmez görünen iktidara bir dur demek gerekir. Onun için bir öncelikli ve kısa vadeli olarak bir durdurma mücadelesi, onun iradesini kıran bir mücadele vermek gerekir. Bu ne olabilir? Yerel yönetimlerde İstanbul ve Ankara gibi iki belediyeyi ona kaybettirmek olabilir. Bu başarıldıktan sonra ikinci bir aşama olarak haklar vb. şeylerde genişletme, artırma mücadelesi verilebilir. Bu da bir parça becerilebilirse uzak vadedeki bir program olarak stratejik olarak değişim ve dönüşüm belki de devrim dediğimiz şey düşünülebilir. Bu ütopyik bir şey mi, erişilemez bir şey mi? Bence değil, bizim tarihimiz bu açıdan önemli bir birikim ve deneyim sunuyor. 1960'ların başını bir durdurma olarak kabul edebiliriz, 1970'leri bir ilerleme olarak kabul edebiliriz. Eğer bir kesintiye uğramasaydık 1980'den sonra 13 Eylül'de belki bir değişim, dönüşüm programını hayata geçirebilirdik diye düşünüyorum. Dolayısıyla muhalefet hattını örecekseniz bunları da göz önünde tutmak yararlı olur diye düşünüyorum.

Onur HAMZAOĞLU: Teşekkür ederim, Özgür hocam buyurun.

Özgür MÜFTÜOĞLU: Özellikle şunu unutmamak gerektiği için bir hatırlatma olarak söyleyeyim, bu Fethullah terör örgütü, darbe girişimi vs. bunları konuşuyoruz ancak burada bir gerçeklik de var. Bu ülkede bir cemaat çeşitli biçimlerde devletin her yanını saracak şekilde güçlenmiş yapıda, bu Fethullah olabilir, başka cemaatlerde olabilir ama güçlenmiş bir yapıdadır. Bir kere bu kadar nasıl büyüdü, buraya nasıl geldi? Ben bundan sonraki süreçler açısından buraya da biraz temas etmek gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bugün Fethullah Gülen cemaatinin bıraktığı yerden TÜRGEV ve diğer cemaatler devam ediyorlar. Okullarda, yurtlarda, burslar vererek devam ediyorlar. Fethullah Gülen cemaati ne yapıyorsa aynı mekanizma bugün diğer cemaatlerle devam ediyor. Burada da şuradan özellikle vurgulamak istiyorum, böylesine cemaatlerin yükselmesi 1970'li ve 1980'li yıllar. Bu dönem, devletin sosyal devlet olmaktan uzaklaştığı ve dünyada da aynı şekilde sosyal politikaların sivil toplum örgütlerine devredildiği bir dönem. Buyurun size sivil toplum; Deniz Feneri Derneği, Kimse Yok mu Derneği vs. bütün bunlar bu alanları kullanarak geldiler, işin bu kısmını da unutmayalım. İşin bu kısmı kapitalizmin bu dönemdeki gelişim süreciyle de bağlantısı var, tepeden inmedi. İkincisi de iş güvencesi, yoksul çocukların kendilerine bir olanak bulması gibi halen

devam eden hikâyeler, bu durumu da hatırlatmak da fayda var diye düşünüyorum. Ayrıca şurasının çok önemli olduğunu düşünüyorum, ayrışma noktaları az önce de vurgulandı. Bir hikâye vardır bilirsiniz, bir Kürt ile Türk'ü asacaklarmış ve son isteklerini sormuşlar, Kürt annesini görmek istemiş, Türk'e sorduklarında ise Kürt annesini görmesin demiş. Şimdi bizim bugünkü politikası bu şekilde ama Kürtlere olumlu bir şey mi olacak, hemen olmasın biz iç savaşa da razıyız, ekonomik çöküşe de razıyız yeter ki Kürt mutlu olmasın. Böyle bir politika üzerine itilmiş durumdayız, böyle bir süreç üzerinden gidiyoruz. Bir kere bundan bir şekilde sıyrılma çabası içinde olmamız lazım yoksa bu şekilde biz gerçekten ciddi bir felakete doğru gidiyoruz. Bu ayrışma noktalarını örtecek, tabi özellikle Kürt meselesi üzerinden ama Alevi meselesi, kadın meselesi mesela son dönemde çok önemli. Tabi bu süreç Türkiye'yi çok hızlı bir biçimde gericileştiren de bir süreç, özellikle kadının yaşam alanlarını sınırlandırarak ve ciddi bir şeye de gidiyor. Tüm bu süreçleri de içine katarak bir mücadele yürütmek lazım. Burada ben temel olarak tüm bu meselelerin kaynağının elbette birçok nedeni var, çoğunu tartışabiliriz ama temel olarak bugün en temel mesele şorta karışılmasından, bir Kürt'ün yakılarak öldürülmesine, Kürtçe konuştuğu için dövülmesine ya da iş cinayetlerinin tümünü düşündüğümüz zaman buradaki temel şey Türkiye'de burjuvazinin kendi kuralı dahi olan yasama, yürütme, yargının, burjuva demokrasisinin en asgari koşullarının uygulanmadığı bir süreçteyiz. Bugün baktığınızda yargı yok, gittiğiniz zaman hiçbir savcılığı göremezsiniz. Yasama yok, zaten uzun zamandır yoktu ama şimdi fiilen de ortadan kalktı. Yürütme de yok, bugün baktığınızda hepsinin tek elde toplanabildiğini görüyoruz. Yarın çıksa dese ki benim kızımı ya da damadımı başkan yapacaksınız, hiçbir hukuku olmayan bir yapı ve bu bizim tüm hayatımızda karşımıza gelen bir süreç. Dolayısıyla bizim burada asgari insanlığın temel kazanımları var, bunları unutmamak, sürekli hatırlatmak lazım. Bunları eksik bulabiliriz vs. ama en azından İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi var. Bir takım acılar çekmiş, bedeller ödemiş bir insanlık var ve bir takım birikimler getirmiş. Bir anda bize bu birikimler yok deniyor, bunların hiçbirini görmemişiz, o mücadeleler hiç yaşanmamış gibi yok deniyor. Tam tersine bu mücadelenin içinde sınıf mücadelesi de vardır, diğer kadın mücadelesi, çevre mücadelesi vs. gibi toplamda insan hakları mücadelesi temelinde bir birlikteliğin mutlaka ortaklaşarak yürütmek gerekir. Bu konuda herhalde bir dönem önce siz de vardınız Rıza Türmen'in bir şeyi vardı bir şekilde bir araya gelinsin diye ama sonra ne oldu bilmiyorum. Son

zamanlar bir konferans yapılacak diye duyum vardı. **Onur HAMZAOĞLU** : 23 Ekim, Pazar günü yapılacaktır.

Özgür MÜFTÜOĞLU: Bu tür mekanizmaları belki daha iyi kullanmak ve buralar üzerinden dersler de çıkartarak daha önceki süreçlere bir mücadele hattı oluşturmak iyi olur diye düşünüyorum.

Onur HAMZAOĞLU: Evet, ikinci turu da tamamlamış olduk. Katkılarınız için çok teşekkür ediyoruz. Başlangıçta planladığımız süreyle ilgili olarak 12 dakikamız var. Dilerseniz, ayrılması gerektiği için, öncelikle Cem Hoca'ya sorusu olan arkadaşlarımızdan soru alalım. Daha sonra da şuralar eksik kaldı diyerek tamamlamak isteyen ya da başka soruları olan arkadaşlarımıza sırayla söz verelim. Bundan sonra masanın uzunluğu nedeniyle söz almak isteyen arkadaşlarımızı yakınıma davet edeceğiz.

Peki, teşekkür ederiz.

Herkese katılımı için öncelikle çok teşekkür ediyoruz. Biz genellikle yuvarlak masa formatında makale yazımında bir sonuç ya da özet bölümü yapmıyoruz. Çünkü özgünlüğü ile birleşen bir makale yazımı olmuş oluyor. Bununla beraber, devlet yeniden inşa edilirken biz ne yapmalıyız ya da ne yapılabilir sorusunda aldığım notlar gösteriyor ki AKP'ye kaybettirmeyi hedeflemek gerekiyor. Bu nedenle, solun bütün bileşenleri bir araya gelebilir mi diye konuşuldu. Bununla birlikte, gösterilen hedefler yerel seçimler İstanbul ve Ankara, ben hesapladım 25 ay var. Dolayısıyla, bu süreci nasıl değerlendireceğimiz de bir başka soru olacak. Belki daha sonra kendi aramızda konuşur sohbet ederiz ama en azından AKP'nin mağduru olmayı ve mağdur olma meselesini reddetmeyi, bir taraf olmayı kendimize en azından bir yol olarak belirleyebiliriz. Taraflar olarak da yine bir arada ortak mücadele, devletin yeniden inşasında, eğer olacaksa bizim devletimiz olması yönünde bir araya gelebiliriz. Hepinize katkılarınız için tekrar teşekkür ediyorum.